

การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดินและการ
ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของ
เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน
ปีการเพาะปลูก พ.ศ. 2553

โดย

นายเกียรติยศ ทรงสง่า
น.ส.อาภาพรรณ พัฒนพันธุ์
น.ส.อัญชลี ช่างตระกูล

สำนักวิชาการและแผนงาน
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

2555

คำนำ

การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีการเพาะปลูก พ.ศ. 2553 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่ 3.1.2 ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่เกี่ยวข้องกับร้อยละของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินที่ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินทั่วประเทศ รวมทั้งสิ้น 8 นิคม เพื่อเป็นรูปแบบในการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงาน และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรในพื้นที่อย่างยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ขอขอบพระคุณ ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ เลขาธิการ ส.ป.ก. ที่เป็นผู้จุดประกาย สนับสนุน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรในด้านการวิจัย การติดตามและประเมินผลโครงการ และการจัดทำแผนงาน อย่างเต็มกำลังเสมอมา

คณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. พีระพงศ์ ทิพนาค และคณะ ที่กรุณาให้คำแนะนำ วางกรอบแนวคิดการติดตามและประเมินผล รวมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการติดตามและประเมินผล ซึ่งเกิดคุณูปการแก่บุคลากรของ ส.ป.ก. เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ คุณดารณี ชนะชนม์, คุณบุญธิชา ชมชื่น และ ดร. อาทิตยา พองพรหม ที่กรุณาเป็นคณะกรรมการตรวจเอกสารงานวิจัยฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พี่ๆ น้องๆ ชาว ส.ป.ก. ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ที่สนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยความเหน็ดเหนื่อยและทุ่มเท

ท้ายนี้ขอขอบคุณ เกษตรกรในเขตนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลอย่างดียิ่ง

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดินและการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีการเพาะปลูก 2553 ครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตในเชิงประจักษ์ เป็นเครื่องมือในการติดตามและประเมินผลจากนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 8 นิคม ใน 8 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร แพร่ อำนาจเจริญ สุรินทร์ สระบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี และ สตูล เกษตรกรตัวอย่าง จำนวน 1,670 ราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการติดตามและประเมินผล สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1). เกษตรกรเพศหญิง และเพศชายมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (ประมาณร้อยละ 51 และ 49 ตามลำดับ) อายุเฉลี่ยประมาณ 51 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ประมาณร้อยละ 78 จำนวนสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ย 3.97 ราย แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.43 ราย

2). ผลการประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองร้อยละ 94.67 เปรียบเทียบทางสถิติกับเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ที่ ร้อยละ 85.00 ผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน

เกษตรกรใช้ประโยชน์เนื้อที่ประมาณร้อยละ 96 ของเนื้อที่ที่ได้รับทั้งหมดโดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีการถือครองที่ดิน ส.ป.ก. 4-01 จำนวน 1 แปลง ขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 21.36 ไร่/ครัวเรือน

การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรคือมันสำปะหลัง, ข้าว และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นพืชหลัก (ร้อยละ 35, 25 และ 16 ตามลำดับ) โดยเกษตรกรในภาคเหนือปลูกมันสำปะหลังเป็นหลัก (ร้อยละ 55) ส่วนเกษตรกรในภาคอีสานปลูกข้าวเป็นหลัก (ร้อยละ 76) ในขณะส่วนภาคกลางปลูกมะพร้าวเป็นหลัก (ร้อยละ 59) สำหรับภาคใต้มีการปลูก ยางพารา และปาล์มน้ำมัน (ร้อยละ 68 และ 63 ตามลำดับ)

เกษตรกรมีการเลี้ยงสัตว์ ประมาณร้อยละ 51 ของเกษตรกรทั้งหมดโดยสัตว์ปีก เลี้ยงมากในภาคอีสาน และภาคกลาง (ร้อยละ 46 และ 41 ตามลำดับ) การเลี้ยงโคเนื้อ พบมากในภาคอีสาน (ร้อยละ 85.64) สำหรับกระบือ มีการเลี้ยงเฉพาะในภาคอีสาน ขณะที่การเลี้ยงโค

นม พบเฉพาะในภาคกลาง ส่วนการเลี้ยงสุกร พบในทุกภาค แต่พบมากในภาคอีสาน เกษตรกรมีการเลี้ยงสัตว์น้ำ น้อยมากประมาณ 31 ราย โดยส่วนใหญ่จะเลี้ยงปลาตาก

ง

ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของพืชหลัก พบว่า มันสำปะหลัง ให้ผลผลิตเฉลี่ย ประมาณ 3,327 กก./ไร่ ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย ประมาณ 2,463 บาท/ไร่ และมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย ประมาณ 4,781 บาท/ไร่ ส่วนข้าว ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงให้ผลผลิตเฉลี่ย ประมาณ 320 กก./ไร่ ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย ประมาณ 1,062 บาท/ไร่ ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย ประมาณ 3,265 บาท/ไร่ ขณะที่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ให้ผลผลิตเฉลี่ย ประมาณ 691 กก./ไร่ ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย ประมาณ 1,800 บาท/ไร่ ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย ประมาณ 3,227 บาท/ไร่ สำหรับอ้อย ให้ผลผลิตเฉลี่ย ประมาณ 9,244 กก./ไร่ ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย ประมาณ 3,093 บาท/ไร่ ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย ประมาณ 6,027 บาท

ในกลุ่มไม้ยืนต้น พบว่ายางพาราให้ผลผลิตเฉลี่ย ประมาณ 195 กก./ไร่ ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย ประมาณ 2,210 บาท ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย ประมาณ 9,853 บาท/ไร่ ขณะที่ปาล์ม น้ำมันให้ผลผลิตเฉลี่ย ประมาณ 2,088 กก./ไร่ ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย ประมาณ 2,173 บาท/ไร่ และผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย ประมาณ 6,313 บาท/ไร่

เกษตรกรมีรายได้สุทธิครัวเรือนเฉลี่ย ประมาณ 158,793 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยมีรายได้สุทธิทางการเกษตรเฉลี่ย ประมาณ 125,332 บาท/ครัวเรือน/ปี สำหรับรายได้นอกการเกษตรเฉลี่ย ประมาณ 55,861 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยเกษตรกรในทุกภาคมีรายได้สุทธิทางการเกษตรมากกว่ารายได้จากการเกษตร

เกษตรกรมีรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ย ประมาณ 134,639 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยเป็นรายจ่ายทางการเกษตรเฉลี่ย ประมาณ 58,322 บาท/ครัวเรือน/ปี และเป็นรายจ่ายนอกการเกษตรเฉลี่ย ประมาณ 77,607 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยเกษตรกรเกือบทุกภาค ยกเว้นเกษตรกรในภาคกลางมีรายจ่ายนอกการเกษตร มากกว่ารายจ่ายทางการเกษตร

เกษตรกรมีเงินออมเฉลี่ย ประมาณ 30,938 บาท/ครัวเรือน และมีหนี้สินเฉลี่ย ประมาณ 305,952 บาท/ครัวเรือน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นหนี้สินในระบบ

3). ผลการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 58.82 ที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตฯ เมื่อเปรียบเทียบกับทางสถิติกับเกณฑ์การประเมินผลที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 50.14 ผลการประเมิน ผ่านเกณฑ์การประเมินผล

การพึ่งพาตนเองของเกษตรกรในด้านต่างๆ พบว่า เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงประมาณร้อยละ 38 ผ่านการอบรม จากหน่วยงานต่างๆ และผู้ผ่านการอบรมประมาณ ร้อยละ

85 นำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ประโยชน์โดยเกษตรกร ประมาณร้อยละ 47 นำความรู้ที่ได้รับไปทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ

จ

เกษตรกร ประมาณร้อยละ 17 เท่านั้น ที่มีรูปแบบการผลิตตามเกษตรกรแนวใหม่ และเกษตรกรมีการผลิตปุ๋ยใช้เอง ประมาณร้อยละ 51 นอกจากนี้พบว่าเกษตรกรที่เก็บรักษาพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ไว้ใช้เอง เกษตรกรที่มีเงินทุนเป็นของตนเอง และเกษตรกรที่มีการเตรียมดินปลูกด้วยตนเอง ประมาณร้อยละ 51 , 50 และ 46 ตามลำดับ

การพึ่งพาตนเองด้านการมีอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี พบว่า เกษตรกรประมาณร้อยละ 25 ที่ปลูกข้าวไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน เช่นเดียวกับสัดส่วนของเกษตรกรที่มีการเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภค (ร้อยละ 25) อย่างไรก็ตามเกษตรกรร้อยละ 59 มีอาหารประเภทพืชผักไว้บริโภคตลอดทั้งปี

ข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลักดังนี้

1) ข้อเสนอแนะจากการติดตามและประเมินผล

(1) ในการติดตามการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรประมาณร้อยละ 5 ที่ไม่ได้ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลง ซึ่งสาเหตุหลัก คือเกษตรกรให้ลูกหลานเข้าทำประโยชน์แทน ในกรณีดังกล่าว ส.ป.ก. ควรเร่งดำเนินการเรื่องการโอนสิทธิ การรับมรดกสิทธิ ในที่ดินอย่างรวดเร็วเพื่อให้กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวเข้าสู่พื้นที่หรือเข้าทำกินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และโอกาสเข้าถึงแหล่งความรู้ต่างๆ ในการพัฒนาอาชีพการเกษตรเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรบางรายที่มีการขายที่ดินให้กับบุคคลอื่น หรือให้บุคคลอื่นเข้าทำประโยชน์ ซึ่ง ส.ป.ก. ควรเร่งดำเนินการตรวจสอบการเปลี่ยนสิทธิการถือครองของเกษตรกรในพื้นที่รายแปลง นอกจากนี้ควรเร่งหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในกรณีที่เกษตรกรสูงอายุ และไม่มีทายาท ควรเร่งหาแนวทางการจ่ายค่าชดเชยดังกล่าวในกรณีที่เป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรนำที่ดินมาคืนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย จากการติดตาม พบว่า อายุเฉลี่ยของเกษตรกรมีแนวโน้มสูงขึ้น (51 ปี) ซึ่งส่งผลกระทบกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร ประกอบกับแรงงานในพื้นที่การเกษตรมีแนวโน้มลดลงด้วย (ประมาณ 2 คนต่อครัวเรือน) ส.ป.ก. จึงควรเร่งส่งเสริมให้มีการสร้างทายาททางการเกษตร หรือเกษตรกรรุ่นใหม่ๆ เพื่อรองรับปัญหาการขาดแคลนแรงงานทางการเกษตรในอนาคตด้วย นอกจากนี้ยังพบกรณีที่เกษตรกรบางรายมีการถือครองที่ดินแปลงใหญ่ (มากกว่า 50 ไร่) ส.ป.ก. ควรเร่งให้เกิด

การกระจายสิทธิในการถือครองที่ดินให้มีความเป็นธรรมและถูกต้องตาม พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

๑

(2) จากการตรวจสอบลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว เกษตรกรต้องใช้ต้นทุนสูงมากในการผลิตเนื่องจากปัจจัยการผลิตต่างๆ มีราคาสูงขึ้น ขณะที่เกษตรกรเพียง ประมาณ ร้อยละ 17 เท่านั้น ที่ปลูกพืชแบบผสมผสาน ดังนั้น ส.ป.ก. ควรเร่งส่งเสริมให้เกษตรกรได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการทำการเกษตรให้สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง ซึ่งจะสามารถช่วยลดต้นทุนการผลิต และอาจเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรให้เกษตรกรได้ในอนาคต

(3) การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง แม้ว่าภาพรวมจะผ่านเกณฑ์การประเมินผลที่กำหนดไว้ แต่เกษตรกรในภาคใต้ และภาคกลางมีเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต เพียงร้อยละ 17 และ 36 ตามลำดับเท่านั้น แม้ว่าประมาณครึ่งหนึ่งเกษตรกรมีการพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิตได้ จึงควรเร่งส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิตให้เกษตรกรในกลุ่มดังกล่าวให้มาก โดยการเร่งให้ความรู้ในการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนเกษตรกรในภาคกลางและภาคอีสาน ควรเร่งหาทางเพิ่มรายได้ หรือเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้น โดยการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำไปสู่การทำการค้าแบบล่วงหน้าโดยเกษตรกรสามารถกำหนดราคาสินค้าเองได้ เช่น การทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ซึ่งเป็นสินค้าที่อยู่ในความนิยมของกลุ่มผู้บริโภคในระดับกลาง ถึงระดับสูง นอกจากนี้พบว่าเกษตรกรในนิคมยังผลิตแบบต่างคนต่างทำ ยังขาดการรวมกลุ่มเพื่อให้มีความเข้มแข็ง โดยการรวมกลุ่มส่วนใหญ่เพื่อการขอกู้เงินจากหน่วยงานรัฐเพียงอย่างเดียว

2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ส.ป.ก. ควรเร่งทบทวนโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ว่านิคมใดบ้างที่มีกิจกรรมน่าสนับสนุน หรือส่งเสริมให้มีความเข้มแข็ง หรือนิคมใดบ้างที่ควรหยุดการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดเป็นนิคมเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นต้นแบบแก่นิคมอื่นๆ ทั่วประเทศ นอกจากนี้ควรเร่งสำรวจศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ว่ามีศักยภาพในการเป็นศูนย์ต้นแบบได้มากน้อยแค่ไหน และควรนำศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวเป็นหลักในการขับเคลื่อน ขบวนการในนิคม

3) ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินต่อไป ควรมองเรื่องศักยภาพของ
ศูนย์เรียนรู้ต้นแบบชุมชนที่อยู่ภายใต้นิคม และการเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ ของเกษตรกรใน
นิคม

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ค
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	3
1.3 ขอบเขตของการติดตามประเมินผล	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 นิยามคำศัพท์	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย	6
2.2 แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง	8
2.3 การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย	14
2.4 นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน	19
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26

สารบัญ (ต่อ)		หน้า	ณ
บทที่ 3	วิธีการติดตามและประเมินผล	28	
3.1	กรอบแนวคิดและเกณฑ์การติดตามและประเมินผล	28	
3.2	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	31	
3.3	เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามและประเมินผล	34	
3.4	การเก็บรวบรวมข้อมูล	34	
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล	35	
บทที่ 4	ผลการติดตามและประเมินผล	36	
4.1	ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร	36	
4.2	ผลการติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดิน	39	
4.3	ผลการติดตามและประเมินผลของการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	56	
บทที่ 5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	65	
5.1	สรุป และอภิปรายผลการติดตามประเมินผล	65	
5.2	ข้อเสนอแนะ	68	
บรรณานุกรม		71	
ภาคผนวก			
ภาคผนวก ก	แบบสัมภาษณ์	75	
ภาคผนวก ข	ภาพกิจกรรมการใช้ประโยชน์ในที่ดิน	82	
ภาคผนวก ค	คำรับรองการปฏิบัติราชการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554	85	

สารบัญตาราง		หน้า	ญ
ตารางที่ 2.1	การใช้ที่ดินของประเทศไทย พ.ศ. 2552	6	
ตารางที่ 2.2	ลักษณะการถือครองที่ดินทางการเกษตรของประเทศไทย พ.ศ. 2552	7	
ตารางที่ 2.3	ผลการดำเนินการจัดที่ดินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรม	20	
ตารางที่ 2.4	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามชนิดพืช ปีการเพาะปลูก 2551 และ 2552	23	
ตารางที่ 2.5	ผลการดำเนินการจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน	24	
ตารางที่ 2.6	จำนวนเกษตรกรและพื้นที่ของนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตปฏิรูปที่ดิน จำแนกตามรายการ	25	
ตารางที่ 3.1	เกณฑ์การประเมินผล	30	
ตารางที่ 3.2	การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเกณฑ์ Neuman	31	
ตารางที่ 3.3	ผลการสุ่มตัวอย่าง	32	
ตารางที่ 4.1	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตาม เพศ อายุ และ ระดับการศึกษา	37	
ตารางที่ 4.2	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิก ในครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทาง การเกษตร	38	
ตารางที่ 4.3	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการใช้ ประโยชน์ในที่ดิน	40	
ตารางที่ 4.4	ผลการประเมินผล จำนวนเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์ในที่ดิน	43	

สารบัญตาราง (ต่อ)		หน้า	ฎ
ตารางที่ 4.5	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามจำนวนเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์	44	
ตารางที่ 4.6	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามจำนวนแปลงที่ดินถือครองและขนาดการถือครองที่ดิน	45	
ตารางที่ 4.7	ขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ย จำแนกเป็นรายภาค	46	
ตารางที่ 4.8	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามชนิดพืช	47	
ตารางที่ 4.9	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามชนิดสัตว์	48	
ตารางที่ 4.10	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามชนิดสัตว์น้ำ	49	
ตารางที่ 4.11	จำนวนและร้อยละของเนื้อที่ จำแนกตามรายภาค	50	
ตารางที่ 4.12	ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ จำแนกตามชนิดพืช	52	
ตารางที่ 4.13	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	57	
ตารางที่ 4.14	ผลการประเมินผล จำนวนเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	58	
ตารางที่ 4.15	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการได้รับการอบรม	59	
ตารางที่ 4.16	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์	60	
ตารางที่ 4.17	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามรูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่	61	
ตารางที่ 4.18	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต	61	
ตารางที่ 4.18	จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการพึ่งพาตนเองด้านอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี	63	

สารบัญภาพ		หน้า	ฎ
ภาพที่ 2.1	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข	9	
ภาพที่ 2.2	ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ ปี 2553 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	18	
ภาพที่ 2.3	แผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ปีงบประมาณ 2553	19	
ภาพที่ 3.1	กรอบแนวคิดในการติดตามและประเมินผล	29	
ภาพที่ 3.2	แผนที่จังหวัดตัวอย่าง	33	
ภาพที่ 4.1	ร้อยละของเกษตรกรที่ให้เหตุผลในการทำประโยชน์ที่ดินบางส่วน	41	
ภาพที่ 4.2	ร้อยละของเกษตรกรที่ให้เหตุผลในการไม่ทำประโยชน์ในที่ดินทั้งแปลง	42	
ภาพที่ 4.3	จำนวนรายได้โดยเฉลี่ยของเกษตรกร จำแนกตามรายภาค	53	
ภาพที่ 4.4	จำนวนรายจ่ายโดยเฉลี่ยของเกษตรกร จำแนกตามรายภาค	54	
ภาพที่ 4.5	จำนวนเงินออมโดยเฉลี่ยของเกษตรกร จำแนกตามรายภาค	55	
ภาพที่ 4.6	จำนวนหนี้สินโดยเฉลี่ยของเกษตรกร จำแนกตามรายภาค	56	

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 กำหนดนโยบายเร่งด่วนเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาของชาติที่สำคัญ 3 เรื่อง ได้แก่ ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด และปัญหาคอรัปชัน ในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคความยากจนนั้น มีเป้าหมายที่จะขจัดความยากจนให้หมดสิ้นในปี พ.ศ. 2551 โดยการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ซึ่งการดำเนินงานเพื่อแก้ไขความยากจนนี้ รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้กำหนดนโยบายและมาตรการแก้ปัญหาลดความยากจนและปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการ และในปี 2547 รัฐบาลมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยรับขึ้นทะเบียนคนจน และส่งปัญหาจากการลงทะเบียนให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ซึ่งปัญหาที่มีการลงทะเบียนมากคือ ชาวที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว

ดังนั้นเพื่อให้ยุทธศาสตร์การขจัดความยากจนบรรลุผล กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีภารกิจหลักในการจัดที่ดิน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร การพัฒนาเกษตรกรในด้านความรู้ อาชีพ การจัดการ การแปรรูปและการตลาด ได้เสนอแผนการแก้ไขปัญหาคความยากจนในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 4 ตุลาคม 2548 โดยยึดหลักการ 4 ประการ ได้แก่

1. เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ปัญญา เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เน้นการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และเข้าถึงโอกาสใหม่ๆ โดยมีการทำกินในแปลงที่ดินที่จัดให้ควบคู่ไปกับการเรียนรู้
3. เน้นการนำที่ดินที่ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ในการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรยากจน ควบคู่กับการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. เน้นการรวมกลุ่มเกษตรกร ให้พึ่งพาช่วยเหลือกันในรูปแบบสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน และสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อช่วยเหลือด้านการเกษตร อันสามารถจะเชื่อมโยงไปสู่การส่งออกในรูปแบบการทำ Contract Farming กับบริษัทเอกชน

ในการประชุมคณะรัฐมนตรีดังกล่าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอแนวทางการดำเนินงาน 2 รูปแบบคือ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน และนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการดำเนินงานของนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการโดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ซึ่งเน้นการจัดที่ดินให้แก่เกษตรกร การส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร รวมทั้งการทำกิจกรรมร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกรในนิคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ส.ป.ก. ได้เริ่มจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินในปี พ.ศ. 2549 โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการดำเนินงานหลักๆ ประกอบด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำและการพัฒนาองค์ความรู้ และศักยภาพเกษตรกรในด้านการผลิตโดยมุ่งหวังให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยในปี 2549 จัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 11 นิคม ใน 11 จังหวัด เมื่อที่ดำเนินการ 33,953 ไร่ จนถึงปี 2553 ส.ป.ก. จัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 101 นิคม เมื่อที่ประมาณ 1.2 ล้านไร่ เกษตรกรเข้าร่วมโครงการประมาณ 69,100 ราย

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 มาตรา 12 กำหนดให้ส่วนราชการต้องทำคำรับรองในการปฏิบัติราชการเพื่อเป็นมาตรฐานสำคัญในการกำกับการปฏิบัติราชการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และมีการประเมินผลการดำเนินงานของส่วนราชการใน 4 มิติ ประกอบด้วย มิติที่ 1 มิติด้านประสิทธิผล มิติที่ 2 มิติด้านคุณภาพการให้บริการ มิติที่ 3 มิติด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติ และมิติที่ 4 มิติด้านการพัฒนาองค์กร ซึ่งการดำเนินงานของนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นหนึ่งในตัวชี้วัดผลการปฏิบัติราชการของ ส.ป.ก. ในมิติที่ 1 มิติด้านประสิทธิผล โดยประเมินผลเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินที่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

การติดตามและประเมินผลนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน เริ่มในปี 2552 (ปีการเพาะปลูก 2551) แม้ว่าจะดำเนินการมาแล้ว 2 ปี แต่ด้วยข้อจำกัดที่ดำเนินการติดตามและประเมินผลสามารถติดตามและประเมินผล จำนวน 19 นิคมเท่านั้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการประเมินผลนิคมเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนอกจากเป็นการประเมินผลตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานของ ส.ป.ก. แล้ว ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การดำเนินงานของนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน
- 2) เพื่อติดตามและประเมินผลการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

1.3 ขอบเขตการติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการประเมินผลใน 2 ด้าน ดังนี้

- 1) ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ได้แก่ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 82 แห่ง เกษตรกร 47,575 ราย
- 2) ขอบเขตด้านเนื้อหา การติดตามและประเมินผลครอบคลุมเนื้อหา 4 ด้าน หลักๆ คือ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร ข้อมูลการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ข้อมูลการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และข้อมูลการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การติดตามและประเมินผลครั้งนี้ นอกจากเป็นตัวชี้วัดของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรแล้ว ยังได้สะท้อนภาพความสำเร็จของโครงการ รวมทั้งเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดนโยบาย เพื่อแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาโครงการต่อไป

1.5 นิยามศัพท์

เขตปฏิรูปที่ดิน หมายถึง เขตที่ดินที่พระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่เข้าร่วมโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

เกษตรกรรม หมายถึง การประกอบอาชีพทางการเกษตร ประกอบด้วย การเพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ รวมทั้งการแปรรูปผลิตผลต่างๆ จากผลผลิตทางการเกษตร

การใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การเข้าไปทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก. ตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คือ

1. ใช้เพื่อ การประกอบเกษตรกรรม หรือ
2. ประกอบกิจการสนับสนุนต่าง ๆ ได้แก่ 1) กิจการทางวิชาการเกษตร 2) กิจการที่ส่งเสริมหรือประกันราคาพืชผลการเกษตรหรือลดต้นทุนทางการเกษตร 3) กิจการที่เป็นข้อตกลงร่วมกับ ส.ป.ก. ในการดำเนินการผลิตและจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร 4) กิจการที่เป็นการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิต การจำหน่ายและการตลาดให้เกิดผลดียิ่งขึ้น และ 5) กิจการที่เป็นการบริการหรือเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของเกษตรกรทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมในเขตดำเนินการปฏิรูปที่ดิน หรือ
3. กิจการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดิน ได้แก่ กิจการแปรรูปผลิตผล ซึ่งใช้ผลผลิตทางการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นหลัก

การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เกษตรกรที่ได้ดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรในหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นการปลูกพืชตามแนวทางเกษตรแนวใหม่
2. เกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว แต่มีกิจกรรมการลดต้นทุนการผลิต เช่น หันกลับมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ทำเองมากขึ้น ลดการใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี ใช้แรงงานในครัวเรือน รู้จักเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง เป็นต้น

เกษตรแนวใหม่ หมายถึง การทำการเกษตรที่สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ การปลูกพืชหมุนเวียน เป็นต้น

การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความสามารถของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินที่สามารถช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด โดยพิจารณาในด้านต่างๆ ดังนี้ การพึ่งพาตนเองด้านระบบการผลิต การพึ่งพาตนเองด้านองค์ความรู้และเทคโนโลยี และ การพึ่งพาตนเองด้านการดำรงชีพ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งตนเองของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

ตอนที่ 1 การใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย

ตอนที่ 2 แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง

ตอนที่ 3 การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

ตอนที่ 4 นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย

2.1.1 พื้นที่ทางการเกษตรในประเทศไทย

จากสถิติของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ในปี พ.ศ. 2552 ประเทศไทยมีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร 131.60 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.04 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ เนื้อที่ป่าไม้ 107.24 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.44 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ เนื้อที่ที่เหลือเป็น เนื้อที่ไม่ได้จำแนก มีจำนวน 81.86 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.52 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 การใช้ที่ดินของประเทศไทย พ.ศ. 2552

การใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (ล้านไร่)	ร้อยละของเนื้อที่ทั้งประเทศ
1. เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร	131.60	41.04
2. เนื้อที่ป่าไม้	107.24	33.44
3. เนื้อที่ไม่ได้จำแนก	81.86	25.52
เนื้อที่ทั้งประเทศ	320.70	100.00

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553

นอกจากนี้ การใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ทางการเกษตรของไทย ส่วนใหญ่ใช้เพื่อทำนา รองลงมา คือปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น และทำไร่ โดยจำแนกออกเป็นทำนาประมาณ 66.08 ล้านไร่ หรือคิดเป็น ร้อยละ 50.21 ของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ที่ไม้ผลและไม้ยืนต้นประมาณ 27.40 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 20.82 ของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ที่พืชไร่ประมาณ 27.33 ล้านไร่ หรือคิดเป็น ร้อยละ 20.77 ของเนื้อที่ ถือครองทางการเกษตร ที่เหลืออีกประมาณ 10.79 ล้านไร่ หรืออีกประมาณ ร้อยละ 8.20 ของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ใช้ประโยชน์ทางด้านเป็นที่อยู่อาศัย ที่สวนผักและไม้ดอก ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ที่รกร้าง และที่อื่นๆ ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ลักษณะการถือครองที่ดินทางการเกษตรของประเทศไทย พ.ศ.2552

ลักษณะการถือครองที่ดินทางการเกษตร	เนื้อที่ (ล้านไร่)	ร้อยละของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร
1. ที่นา	66.08	50.21
2. ที่ไม้ผลและไม้ยืนต้น	27.40	20.82
3. ที่พืชไร่	27.33	20.77
4. ที่อยู่อาศัย	3.79	2.88
5. ที่สวนผักและไม้ดอก	1.19	0.90
6. ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	1.00	0.76
7. ที่รกร้าง	2.30	1.75
8. ที่อื่นๆ	2.51	1.91
เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร	131.60	100.00

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553

ตอนที่ 2 แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง

2.2.1 หลักสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเองได้ ให้ความพอเพียงกับตนเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญเศรษฐกิจให้รวดเร็ว แต่เพียงพออย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้ (จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร และมนัส โกมลทา, ม.ป.ป.)

ปรียานุช พิบูลสรารุณ, 2554 ได้กล่าวถึง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งถูกพัฒนาค่านิยามโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติว่า เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

จากความพยายามในการพัฒนารอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเศรษฐศาสตร์โดยการวิเคราะห์ตามหลักวิธีทางตรรกศาสตร์ ทำความเข้าใจความเชื่อมโยงของแต่ละข้อความและประโยคที่อธิบาย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้ข้อสรุปว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบด้านต่างๆอย่างสมบูรณ์ที่จะสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนารอบทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ได้ (Foundation for Economic Theory Framework) โดยจำแนกออกได้เป็น 5 ส่วน ประกอบด้วย (1) กรอบแนวคิด (2) คุณลักษณะ (3) ค่านิยม (4) เงื่อนไข และ (5) แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับหรือเป้าหมาย

กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ภาพที่ 2.1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัย ทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี (ธันวา จิตต์สงวน, 2554)

โดยนัยแห่งความสัมพันธ์ของ 5 ส่วนประกอบในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ทุกองค์ประกอบสามารถที่จะแสดงความเชื่อมโยงกันได้ และเป็นกรอบปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสมดุลที่ยั่งยืนในการกระทำหรือในกิจกรรมใดๆทั้งในระดับจุลภาคหรือในระดับมหภาค ตั้งแต่ระดับปัจเจกชน ครัวเรือน ชุมชน ไปจนถึงสังคมส่วนรวม หรือจะเป็นการประยุกต์กับหน่วยผลิตด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การบริการ การจัดการบริหาร และการเงินการธนาคาร ก็สามารถประยุกต์แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี หากมีความเข้าใจคุณลักษณะและเงื่อนไขของปรัชญาที่ได้กล่าวมาแล้ว

การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2551) ได้สรุปการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม

3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงเช่นในอดีต

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป

เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร

แนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกรตามแนวพระราชดำริ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้น (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2551) คือ

ขั้นที่หนึ่ง มีความพอเพียงเลี้ยงตนเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด จัดการใช้จ่าย

ขั้นที่สอง รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม

ขั้นที่สาม สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลายโดยประสานความร่วมมือกับภาคธุรกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสารข้อมูล

2.2.2 การพึ่งตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2551) ได้คำนิยามของการพึ่งพาตนเองคือ การยึดทางสายกลางในการดำรงชีวิต (มัชฌิมาปฏิปทา) ให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ ดังนี้

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม ซื่อสัตย์สุจริต เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการพัฒนาคน ความว่า

“...บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรมและความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงานประกอบพร้อมด้วย จึงจะสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน...”

2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรงเป็นอิสระ ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “...เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกัน ไม่ลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประชาสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน...”

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งการเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดหลักการของความยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “...ถ้ารักษาสีงแวดล้อมให้เหมาะสมนี้กว่าอยู่ได้อีกหลายร้อยปี ถึงเวลานั้นลูกหลานของเราก็คงหาวิธีแก้ปัญหาต่อไป เป็นเรื่องของเขาไม่ใช่เรื่องของเรา แต่เราก็คงทำได้ ได้รักษาสีงแวดล้อมไว้ให้พอสมควร...”

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ สังคมไทย และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “...การเสริมสร้างสิ่งทีชาวบ้านชนบทขาดแคลนและต้องการ คือความรู้ในด้านเกษตรกรรม โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสิ่งที่เหมาะสม...” และ “...การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาด ในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมจะมีปัญหา...”

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีกรมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้ และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น

เสรี พงศ์พิศ (2550) ได้นิยามการพึ่งพาตนเองไว้ว่า การพึ่งตนเองเป็นสภาวะอิสระ หมายถึง “ความสามารถของคนที่จะช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด โดยไม่เป็นภาระคนอื่นมากเกินไป มีความสมดุล ความพอดีในชีวิต เป็นสภาวะทางกายที่สอดคล้องกับสภาวะทางจิตที่เป็นอิสระ มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีสิ่งจำเป็นปัจจัยสี่พอเพียง เป็นความพร้อมของชีวิตทั้งทางร่างกายและจิตใจ” สอดคล้องกับ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม กล่าวว่า “การพึ่งตนเองหมายถึงการจัดชีวิตให้สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ อย่างเหมาะสมกับคน กับสังคม กับธรรมชาติรอบๆ ตัวเรา การพึ่งตนเองหมายถึงการมีสวัสดิการและความมั่นคงในชีวิตในปัจจุบันถึงอนาคต สวัสดิการที่พร้อมตอบสนองเราทันที โดยที่เราไม่ต้องไปเรียกให้ใครมาจัดสวัสดิการให้ หรือให้ใครมาช่วยเหลือ”

จุฬารัตน์ แสงปัสสา (2544) ได้กล่าวถึงการพึ่งตนเองความหมายของการเฝ้าอยู่เฝ้ากินของชุมชนเปี้ยกุดชุม จ.ยโสธร ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ เน้นการทำอะไรเอง กินเองใช้เอง เหลือจึงขาย ผลิตปัจจัย 4 ทำการเกษตรเพื่อสิ่งแวดล้อม มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เน้นการแลกเปลี่ยน มากกว่าการซื้อขาย
2. สุขภาพ สามารถดูแลสุขภาพของตนเองครอบครัวและคนในชุมชนได้มีศูนย์สุขภาพให้ความรู้เรื่องสุขภาพ
3. ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูป่าชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์
4. จิตใจ มีศีล 5 ละอบายมุข 6 ได้ ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชยันหมั่นเพียร มีสมาธิภาวนา
5. วัฒนธรรม มีการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดั้งเดิมและมีการสืบทอดให้รุ่นลูกหลาน
6. การศึกษา ชุมชนจัดการศึกษาเพื่อให้ชาวบ้าน เข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลผสมผสานได้อย่างเหมาะสมพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพความสามารถ รักษาสิทธิของตนเองมีศักดิ์ศรีในอาชีพของตนเอง

กล่าวโดยสรุป การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความสามารถในการใช้ชีวิตอยู่ได้โดยอิสระ โดยมีความมั่นคง สมบูรณ์ และยั่งยืน ในทุกๆ ด้าน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาจากปัจจัยภายนอก

ตอนที่ 3 การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

2.3.1 แนวคิด หลักการ การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 มาตรา 4 ให้ความหมายของ “การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” ว่า หมายถึง การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมตลอดถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐ หรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมิได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง หรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเอง หรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ และสถาบันเกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่า หรือเข้าทำประโยชน์ โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิต และการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

ที่ดินที่นำมาปฏิรูปที่ดิน

ที่ดินที่นำมาปฏิรูปที่ดินแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ที่ของรัฐและที่ของเอกชน

1. ที่ของรัฐ

ที่ของรัฐที่นำมาปฏิรูปที่ดิน มี 4 ประเภทได้แก่

1) ที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนเล็กใช้ร่วมกันหรือได้เปลี่ยนสภาพไป เช่น ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ซึ่ง ส.ป.ก. จะเข้าดำเนินการในที่ดินดังกล่าวเมื่อสภาพตำบลเปลี่ยนแปลงจนข้อเท็จจริงในการเล็กใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชนและมีความเห็นสมควรให้นำมาปฏิรูปที่ดินโดยผ่านความเห็นชอบจากอำเภอและจังหวัดแล้ว

2) ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือที่ดินที่สงวนหวงห้ามไว้ตามความต้องการของทางราชการ เช่น ที่หวงห้ามทหาร ที่ราชพัสดุซึ่งกระทรวงการคลังดูแล เมื่อได้รับความยินยอมจากทางราชการว่าไม่จำเป็นต้องใช้ที่ดินนั้นแล้ว ส.ป.ก. จะนำมาปฏิรูปที่ดิน

3) ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งเป็นที่รกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินที่ถูกทอดทิ้งกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน และที่ดินจำแนกออกจากเขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี ในกรณีที่เป็นที่ดินแปลงค่อนข้างใหญ่ มีความเหมาะสมต่อการเกษตร และ

ยังไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน คณะกรรมการที่ดินแห่งชาติจะพิจารณามอบให้ ส.ป.ก. ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

4) ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

2. ที่ของเอกชน

ได้แก่ ที่ดินที่มีเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน เช่น โฉนดที่ดิน และหนังสือรับรองการทำประโยชน์ เช่น น.ส. 3 หรือ น.ส. 3ก และ ส.ป.ก. ได้ที่ดินนั้นมาโดยการซื้อหรือเวนคืนจากเอกชน หรือเอกชนบริจาคที่ดินนั้นให้ ส.ป.ก. เพื่อนำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินต่อไป นอกจากนี้ที่ของเอกชนยังรวมถึงที่ดินพระราชทาน (ที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) อีกด้วย

ผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดิน

ผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ตามประเภทของการจัดที่ดิน ดังนี้

1. การจัดที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดิน ได้แก่ เกษตรกร และสถาบันเกษตรกร

1) เกษตรกร ซึ่งตามนิยามในมาตรา 4 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เกษตรกรแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.1) ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ผู้ที่เป็นเกษตรกรอยู่แล้ว และใช้เวลาส่วนใหญ่ในรอบปีเพื่อประกอบเกษตรกรรมในท้องถิ่นนั้น และต้องเป็นผู้ที่ไม่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นของตนเองหรือมีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ

1.2) ผู้ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ผู้ที่ยังไม่เป็นเกษตรกรแต่ประสงค์จะเป็นเกษตรกรและขอรับการจัดที่ดินจากการปฏิรูปที่ดิน โดยบุคคลดังกล่าวต้องไม่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นของตนเอง และต้องไม่มีอาชีพอื่นซึ่งมีรายได้ประจำเพียงพอแก่การยังชีพด้วย เกษตรกรในกลุ่มนี้ประกอบด้วย

1.2.1) ผู้ยากจน หมายถึง ผู้มีรายได้และสิทธิประโยชน์ต่างๆที่สามารถคิดเป็นตัวเงินรวมกันแล้วไม่สูงกว่าอัตรารายได้ที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (คปก.) กำหนด คือ 15,000 บาทต่อคนต่อปี

1.2.2) ผู้จบการศึกษาทางเกษตรกรรม หมายถึง ผู้ที่จบการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพหรือเทียบเท่าในประเภทวิชาเกษตรกรรม

2) บุตรของเกษตรกร หมายถึง บุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก

3) สถาบันเกษตรกร หมายถึง กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร และชุมนุมสหกรณ์การเกษตรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

2. การจัดที่ดินเพื่อกิจการอื่นที่เป็นการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดิน ได้แก่ บุคคลหรือนิติบุคคลผู้มีความสามารถตามกฎหมายและประกอบกิจการตามที่กำหนดในประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

3. การจัดที่ดินเพื่อกิจการสาธารณูปโภค ได้แก่ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ดำเนินการโดยไม่หวังผลกำไร

4. การจัดที่ดินเพื่อการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น ได้แก่ บุคคลหรือนิติบุคคลซึ่งได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น เช่น การทำเหมืองแร่ การดูตทราย การระบดย่อยหิน เป็นต้น

หน้าที่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

เมื่อเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกให้ได้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดินลงชื่อในหนังสือรับมอบที่ดิน หรือทำสัญญาเช่าซื้อ หรือสัญญาจัดให้โดยมีค่าชดเชยเรียบร้อยแล้ว จะต้องเริ่มเข้าทำประโยชน์ในที่ดินนั้น และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติดังนี้

1. ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองอย่างเต็มความสามารถและไม่นำที่ดินนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนไปให้ผู้อื่นเข้าทำประโยชน์ เช่าหรือขาย หากไม่ต้องการจะทำประโยชน์ในที่ดินให้ยื่นคำขอสละสิทธิ หรือขอโอนสิทธิในที่ดินนั้นให้สามีหรือภริยา หรือบุตรที่บรรลุนิติภาวะโดยยื่นคำขอได้ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก.จังหวัด)

2. ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพที่ดิน จนเป็นเหตุให้ที่ดินเสื่อมสภาพความเหมาะสมแก่การประกอบกิจกรรม เช่น ขุดหน้าดินไปขาย

3. ไม่ขุดบ่อเพื่อเกษตรกรรม เกินกว่าร้อยละ 5 ของพื้นที่ที่ได้รับมอบ เช่น ถ้า ส.ป.ก.จัดที่ดินให้ 20 ไร่ จะขุดบ่อได้ไม่เกิน 1 ไร่ และต้องไม่ปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆนอกเหนือจากการปลูกสร้างโรงเรือน ยุ้งฉาง ที่อยู่อาศัยหรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆที่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรของเกษตรกรนั้น ตามสมควร หากต้องการกระทำการใดๆที่เกินจากนี้ หรือนำดินที่ขุดได้ออกจากที่ดิน ให้ยื่นคำขออนุญาตต่อ ส.ป.ก.จังหวัดก่อน

4. ดูแลรักษาหมุดหลักฐานและหลักเขตในที่ดินที่ได้รับมอบมิให้เกิดชำรุดเสียหายหรือเคลื่อนย้ายไปจากตำแหน่งเดิม

5. ไม่กระทำการใดๆ ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างในโครงการปฏิรูปที่ดิน สภาพแวดล้อม หรือเสียหายต่อการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรอื่น

6. ปฏิรูปตามมติคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (คปก.) และคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.)

7. ปฏิบัติตามสัญญากู้ยืมที่ทำกับ ส.ป.ก.และตามพันธกรณีที่มีอยู่กับสถาบันการเงินหรือบุคคลที่ดำเนินงานร่วมกับ ส.ป.ก. เช่น ตามสัญญากู้ยืมเงินกับ ธ.ก.ส. หรือสัญญาตามโครงการพัฒนาการเกษตรร่วมกับภาคเอกชน

นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของเนื้อที่ในแปลงที่ดินที่ได้รับการจัดจาก ส.ป.ก. อีกด้วย

ถ้าเกษตรกรไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ ปฏิรูปที่ดินจังหวัดจะมีหนังสือเตือนให้ปฏิบัติให้ถูกต้องภายในเวลาที่กำหนด ถ้าเกษตรกรยังคงฝ่าฝืนโดยไม่มีเหตุอันสมควร คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.) จะมีคำสั่งให้ลั่นสิทธิ และต้องออกจากที่ดิน รวมถึงอาจถูกดำเนินคดีอาญาด้วย

2.3.2 ยุทธศาสตร์สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้กำหนดโครงการ / กิจกรรมปี 2553 ตามยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกษตรกรได้รับสิทธิเข้าทำประโยชน์ในที่ดินเขตปฏิรูปที่ดิน และ เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ การดำเนินงานในผลผลิตที่ 1 คือ เกษตรกรได้รับการจัดที่ดินและสิทธิเข้าทำประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน โดย ส.ป.ก. มีการจัดที่ดินให้เกษตรกร 2 ประเภทคือ ที่ดินทำกิน และที่ดินชุมชน สำหรับผลผลิตที่ 2 คือ เกษตรกรได้รับการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพและสร้างมูลค่าที่ดิน โดยการจัดให้มีโครงการ / กิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาเกษตรกร นิคมเกษตร นิคมเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาองค์ความรู้โดยใช้กระบวนการวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น รายละเอียดดังแสดงในแผนภาพ

2.3.3 ผลการดำเนินการจัดที่ดิน

การจัดที่ดินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518-2553 สามารถจัดที่ดินให้เกษตรกรได้ 2.3 ล้านราย ประมาณ 3 ล้านแปลง เนื้อที่ 33 ล้านไร่ หากพิจารณาเปรียบเทียบในระดับภูมิภาค พบว่า มีการจัดที่ดินและมอบสิทธิการใช้ประโยชน์ในที่ดินแก่เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด ประมาณ 1.3 ล้านราย รองลงมาคือ ภาคเหนือ ประมาณ 0.6 ล้านราย ส่วนที่เหลือประมาณ 0.4 ล้านราย จัดให้แก่เกษตรกรในภาคกลาง และภาคใต้ ตามลำดับ ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 ผลการดำเนินการจัดที่ดินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ภาค	ผลการจัดที่ดินสะสม ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2553		
	จำนวนเกษตรกร (ราย)	แปลง	ไร่
รวมทั้งประเทศ	2,326,162	2,993,803	33,015,630
เหนือ	577,957	765,857	7,386,583
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,268,490	1,602,101	17,266,802
กลาง	242,728	307,009	4,827,715
ใต้	236,987	318,836	3,534,530

ที่มา : สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2554

ตอนที่ 4 นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

2.4.1 กรอบแนวคิดและการดำเนินงานของนิคมเศรษฐกิจพอเพียง

ในปี 2548 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคาความยากจนโดย
น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นตัวขับเคลื่อนและหนึ่งใน
แนวทางที่เสนอ คือ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการดำเนินงานในเขตปฏิรูปที่ดิน

ส.ป.ก. ดำเนินงานนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินโดยนำปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ ครอบครัวเกษตรกร ต้องตั้งอยู่บนฐานความพอเพียง 2 เงื่อนไข ได้แก่

1) มีความรู้ คือ มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเป็นองค์ความรู้ เพื่อให้พอกินพอใช้
พึ่งตนเองได้

2) มีคุณธรรม คือ ปรับทัศนคติให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ได้แก่ วินัยในการอบรม ไม่
ฟุ้งเฟ้อ วินัยตามหลักวิชาการในการปรับลดความสิ้นเปลือง เช่น ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัด
ศัตรูพืชเกินความจำเป็น ใช้พันธุ์พืชที่ดี ปรับโครงสร้างดินที่ถูกต้อง ไม่เผาตอซัง และมีวินัยตาม
ข้อกำหนดกฎหมายของรัฐเพื่อให้รู้จักปฏิบัติตน อยู่ร่วมในชุมชนอย่างมีเหตุมีผล มีความ
พอประมาณ และมีภูมิคุ้มกัน คือ

1) มีเหตุมีผล คือ มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยการวิเคราะห์พื้นที่เป็นระวาง
ด้วย Digital Map ร่วมกับนำแผนที่มาใช้ และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

2) มีความพอประมาณ คือ ทางสายกลาง รู้จักใช้จ่ายพอเหมาะพอควร มีการทำบัญชี
ครัวเรือน

3) มีภูมิคุ้มกัน คือ มีความเพียร ความอดทนต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง
ภายนอกและภายใน (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2551)

2.4.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

จากการติดตามการทำประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูป
ที่ดินในปีการเพาะปลูก 2551 และ 2552 โดยในปีการเพาะปลูก 2551 ติดตามการทำประโยชน์ที่ดิน
ของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง 8 นิคม ได้แก่ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลแม่หอพระ
จ.เชียงใหม่ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลเชียงทอง จ.ตาก นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลทุ่งหลวง

จ.ร้อยเอ็ด นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลสร้างค้อ จ.สกลนคร นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลพลวงทอง จ.ชลบุรี นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองย่างเสือ จ.สระบุรี นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลเขาดิน จ.กระบี่ และนิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลช่องไม้แก้ว จ.ชุมพร และปีการเพาะปลูก 2552 ติดตามในนิคม 11 นิคม ได้แก่ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลไม้ยา จ.เชียงราย นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลเชียงทอง จ.ตาก นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลแม่วงก์ จ.นครสวรรค์ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลลำดวน จ.บุรีรัมย์ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลตระกาจ จ.ศรีสะเกษ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลด่านศรีสุข จ.หนองคาย นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองปลิง จ.กาญจนบุรี นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลทุ่งขนาน จ.จันทบุรี นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลห้วยทับมอญ จ.ระยอง นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าพยอม จ.พัทลุง และนิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลเขาพระ จ.สงขลา

จากตารางที่ 2.4 ในภาพรวมของปีการเพาะปลูกปี 2551-2552 เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่ปลูกยางพารา รองลงมาคือ มันสำปะหลัง และไม้ผล ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคเหนือและภาคกลางส่วนใหญ่ปลูกมันสำปะหลัง ส่วนพืชที่ปลูกมากเป็นอันดับรองลงมาในภาคเหนือ คือ ไม้ผล ขณะที่ในภาคกลาง คือ ยางพารา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พืชที่ปลูกมากที่สุด คือ ข้าว รองลงมา คือ ยางพารา สำหรับภาคใต้ เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกยางพาราเป็นส่วนใหญ่ รองลงมา คือ ไม้ผล (วนรัตน์ คำกล่อมใจ, 2552 ; เกียรติยศ ทรงสง่า และ กมล เรืองเดช, 2553)

ตารางที่ 2.5 ผลการดำเนินการจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

ภาค	จำนวนนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน (แห่ง)					
	2549	2550	2551	2552	2553	รวม
รวมทั้งประเทศ	11	15	30	30	15	101
เหนือ	3	4	8	8	5	28
ตะวันออกเฉียงเหนือ	5	5	4	10	4	28
กลาง	2	4	9	6	2	23
ใต้	1	2	9	6	4	22

จากตารางที่ 2.5 และ ตารางที่ 2.6 ส.ป.ก. เริ่มจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในปี 2549 จำนวน 11 นิคม จนถึงปัจจุบัน (ปี 2553) ที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินทั้งสิ้น 101 นิคม ใน 58 จังหวัด เกษตรกร 69,162 ราย ครอบคลุมเนื้อที่มากกว่า 1.2 ล้านไร่

การดำเนินงานในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพเกษตรกร / องค์ความรู้ มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ต้นแบบและฝึกอบรมเกษตรกรในหลักสูตรต่างๆ สำหรับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ก่อสร้างอาคารเรียนรู้ ขุดบ่อบาดาล และปรับปรุงแหล่งน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ ส.ป.ก. ยังสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น รถไถเดินตาม เครื่องสูบน้ำ เครื่องผสมปุ๋ย ฯลฯ ให้แก่เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตารางที่ 2.6 จำนวนเกษตรกรและพื้นที่ของนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน จำแนกตาม
รายการ

ปีที่จัดตั้งนิคม	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง	ภาคใต้	รวมทั้งประเทศ
พ.ศ. 2549					
เกษตรกร (ราย)	438	1,487	644	63	2,632
เนื้อที่ (ไร่)	2,820	19,499	9,273	2,361	33,953
พ.ศ. 2550					
เกษตรกร (ราย)	9,552	5,984	3,576	1,317	20,429
เนื้อที่ (ไร่)	172,206	104,900	81,438	25,238	383,782
พ.ศ. 2551					
เกษตรกร (ราย)	10,160	3,964	11,641	8,005	33,770
เนื้อที่ (ไร่)	178,979	63,422	283,156	131,043	656,600
พ.ศ. 2552					
เกษตรกร (ราย)	2,103	2,212	1,064	1,489	6,868
เนื้อที่ (ไร่)	28,893	37,244	21,035	22,982	110,154
พ.ศ. 2553					
เกษตรกร (ราย)	2,942	1,041	411	1,069	5,463
เนื้อที่ (ไร่)	33,315	14,067	6,635	14,521	68,538
รวม					
เกษตรกร (ราย)	25,195	14,688	17,336	11,943	69,162
เนื้อที่ (ไร่)	416,213	239,132	401,537	196,145	1,253,027

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สถาบันพระปกเกล้า โดยนักศึกษาลัทธิสุทธบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน รุ่นที่ 3 (2547) ได้ศึกษาการจัดการที่ดินเรื่องการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการจัดที่ดินเรื่องการถือครอง และการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมายาวนาน โดยเฉพาะหลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) เป็นต้นมา เนื่องจากความต้องการที่ดินเพื่อรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจสาขาต่างๆเพิ่มมากขึ้นในขณะที่ยังคงควบคุมการใช้ที่ดินขาดประสิทธิภาพ มีการนำที่ดินที่เหมาะสมต่อการเกษตรโดยเฉพาะในเขตชลประทานไปใช้เพื่อกิจกรรมอื่นเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรม คือ ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมลดลงและความเสื่อมโทรมของดินจนส่งผลเป็นปัญหาถึงการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินของประเทศหลายประการ

พจนันท์ กองมาก (2550) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการยอมรับรูปแบบกิจกรรมของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการยอมรับรูปแบบกิจกรรมของนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ในระดับปานกลาง และเกษตรกรประมาณ 1 ใน 4 ของเกษตรกร มีการยอมรับในระดับสูง ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการยอมรับรูปแบบกิจกรรม ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของโครงการ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ประโยชน์ที่ได้จากการเข้าโครงการ และการดูแลให้บริการของเจ้าหน้าที่สำหรับแนวทางในการดำเนินการจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรอำเภอวังน้ำเขียวในระดับสูง

ณัฐรา แจ่มแจ้ง (2553) ได้ทำการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน พบว่า ก่อนการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ประสบปัญหาด้านครอบครัว ด้านกิจกรรมการเกษตร ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพเป็นอย่างมาก สำหรับกระบวนการเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การรับรู้ ความตระหนักในปัญหา ความใส่ใจ การทดลองปฏิบัติ การนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง และการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนา

วนารัตน์ คำกล่อมใจ (2552) ได้ติดตามประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ผลการติดตามประเมินพบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดิน เกษตรกรส่วนใหญ่ทำประโยชน์ด้วยตนเอง ประมาณร้อยละ 98

พืชที่ปลูกมากคือ ไม้ผล ยางพารา ข้าว สัตว์ที่เลี้ยง คือ โคเนื้อ โคนม ไก่ ปลา ส่วนการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตทางการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรประมาณร้อยละ 43 มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตให้มีคุณภาพดีขึ้น สำหรับการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร โดยวิธีการดำรงชีวิตส่วนมากมีกิจกรรมในการพึ่งพาตนเอง เช่น การปลูกข้าว พืชผักสวนครัว พืชสมุนไพร เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือน เมื่อเหลือจึงนำไปจำหน่าย โดยเฉพาะภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนภาคกลางบางจังหวัดและภาคใต้ส่วนมากปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ยางพารา ไม้ผล ซึ่งต้องขายผลผลิตเพื่อนำเงินมาซื้อของบริโภค เกษตรกรทุกภาคมีรายได้มากกว่ารายจ่าย และมีเงินออมถึงร้อยละ 63.90

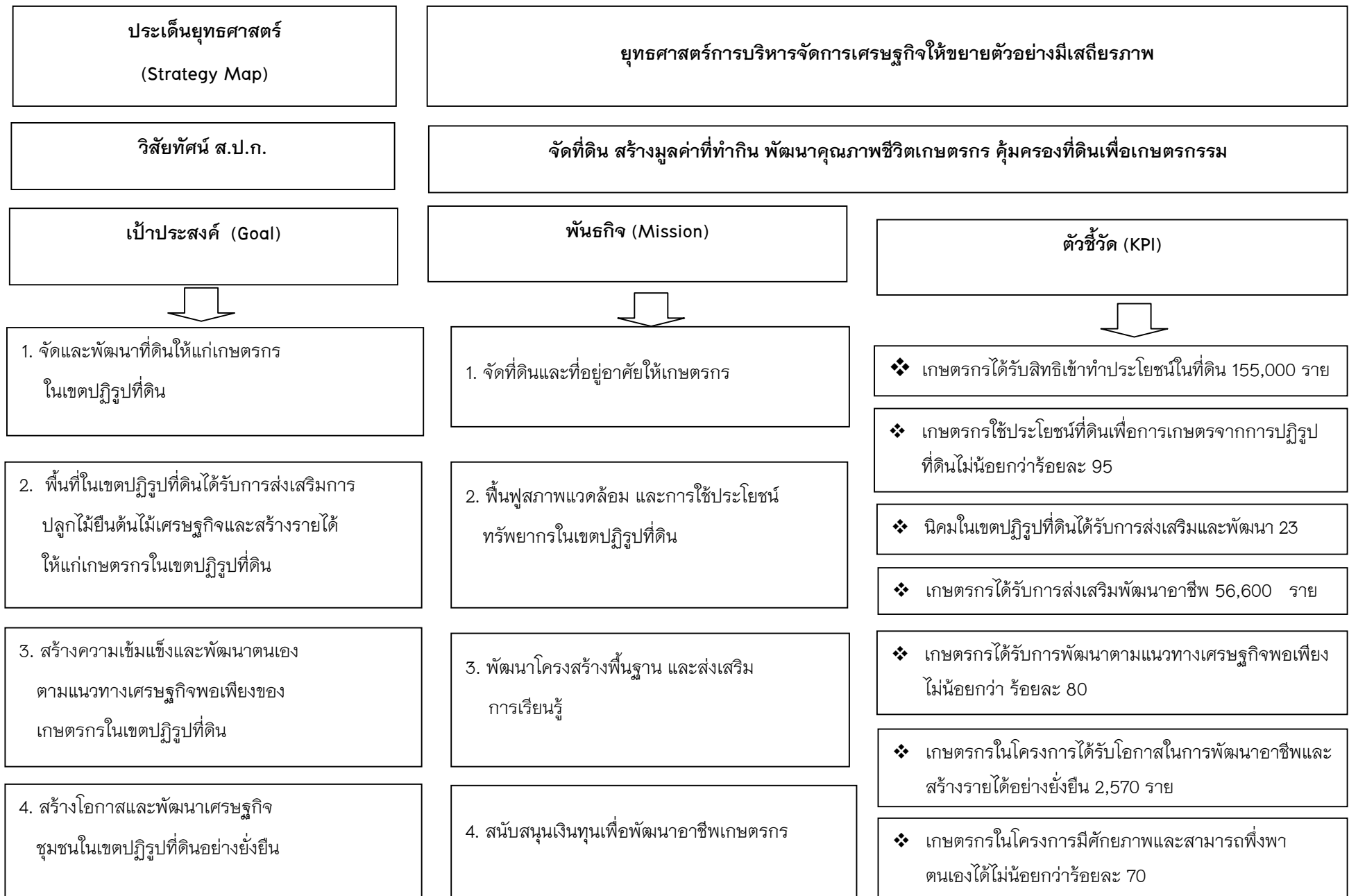
ศิริจรรย์ โมตริจิต (2553) ได้ทำการติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการติดตามประเมินพบว่า 1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดิน ประมาณร้อยละ 94.37 สำหรับการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า จำนวนเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตมีประมาณร้อยละ 15

เกียรติยศ ทรงสง่า และกมล เรืองเดช (2553) ได้ดำเนินการติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ผลการติดตามประเมิน พบว่า เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประมาณร้อยละ 95.99 ซึ่งในภาพรวมการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร คือ ปลูกยางพารา และมันสำปะหลัง เป็นพืชหลัก ด้านการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เกษตรกรประมาณ ร้อยละ 53 มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยเมื่อประเมินผลการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับดีมาก ประมาณร้อยละ 9.00 ระดับดี ประมาณร้อยละ 19.00 เท่านั้น

ภาพที่ 2.2 ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ ปี 2553 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ	ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ		
เป้าหมายการให้บริการกระทรวง	ทรัพยากรเกษตรได้รับการพัฒนา	เกษตรกรได้รับการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็ง	
เป้าหมายการให้บริการหน่วยงาน	เกษตรกรได้รับสิทธิเข้าทำประโยชน์ในที่ดินเขตปฏิรูปที่ดิน	เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ	
แผนงบประมาณ	การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคการเกษตร		
ผลผลิต/โครงการ	ผลผลิตที่ 1 เกษตรกรได้รับการจัดที่ดินและ คุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม	ผลผลิตที่ 2 เกษตรกรได้รับการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพและสร้างมูลค่า ที่ทำกิน	โครงการที่ 1 โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ที่เสื่อมโทรม (OECF)
โครงการกิจกรรมงบประมาณ รวม 1,600.67 ล้านบาท	- จัดที่ดินทำกิน - จัดที่ดินชุมชน ปรับปรุงเอกสาร 4-01 ค - ปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อม 1,324.47 ล้านบาท	- พัฒนาเกษตรกร - สร้างความร่วมมือไตรภาคี - สานฝันยุวเกษตรกรฯ - นิคมการเกษตร - สร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ - ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน - นิคมเศรษฐกิจพอเพียง - โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ - ศูนย์บริการประชาชนเคลื่อนที่ - พัฒนาองค์ความรู้โดยใช้กระบวนการวิสาหกิจชุมชน	โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม (OECF)

ภาพที่ 2.3 แผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ปีงบประมาณ 2553

ตารางที่ 2.4 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามชนิดพืช ปีการเพาะปลูก 2551 และ 2552

ชนิดของพืช	จำนวน (ราย) และร้อยละ														
	ภาคเหนือ			ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			ภาคกลาง			ภาคใต้			รวมทั้งประเทศ		
	2551	2552	รวม	2551	2552	รวม	2551	2552	รวม	2551	2552	รวม	2551	2552	รวม
จำนวนตัวอย่าง	391	634	1,025	385	493	878	396	508	904	392	400	792	1,564	2,035	3,599
1. ยางพารา	26 (6.6)	29 (4.6)	55 (5.8)	25 (6.5)	189 (38.3)	214 (24.4)	124 (31.3)	164 (32.3)	288 (31.9)	220 (56.1)	378 (94.5)	598 (75.5)	395 (25.3)	760 (37.4)	1,155 (32.1)
2. มันสำปะหลัง	110 (28.1)	374 (59.0)	484 (47.2)	89 (23.1)	66 (13.4)	155 (17.7)	77 (19.4)	298 (58.7)	375 (41.5)	- (-)	- (-)	- (-)	276 (17.6)	738 (36.3)	1,014 (28.2)
3. ข้าว	73 (18.7)	205 (32.3)	278 (27.1)	227 (59.0)	227 (46.0)	454 (51.7)	10 (2.5)	49 (9.7)	59 (65.4)	- (-)	1 (0.3)	1 (0.1)	310 (19.8)	482 (23.7)	792 (22.0)
4. ไม้ผล	267 (68.3)	37 (5.9)	304 (29.7)	100 (26.0)	86 (17.4)	186 (21.2)	34 (8.6)	98 (19.3)	132 (14.6)	168 (42.9)	86 (21.5)	254 (32.1)	569 (36.4)	307 (15.1)	876 (24.3)
5. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	79 (20.2)	138 (21.8)	217 (21.2)	- (-)	16 (3.3)	16 (1.8)	78 (19.7)	54 (10.6)	132 (14.6)	- (-)	- (-)	- (-)	157 (10.0)	208 (10.2)	365 (10.1)
6. ผัก	85 (21.7)	- (-)	85 (8.3)	11 (2.9)	20 (4.1)	31 (3.5)	63 (15.9)	55 (10.8)	118 (13.1)	21 (5.4)	6 (1.5)	27 (3.4)	180 (11.5)	81 (4.0)	261 (7.3)
7. ปาล์มน้ำมัน	6 (1.5)	- (-)	6 (0.6)	- (-)	1 (0.2)	1 (0.1)	5 (1.3)	- (-)	5 (0.6)	124 (31.6)	5 (1.3)	129 (16.3)	135 (8.6)	6 (0.3)	141 (3.9)
8. ไม้เศรษฐกิจ	26 (6.6)	12 (2.0)	38 (3.7)	91 (23.6)	59 (12.0)	150 (17.1)	12 (3.0)	- (-)	12 (1.3)	3 (0.8)	6 (1.5)	9 (1.1)	132 (8.4)	77 (3.8)	209 (5.8)
9. หญ้าเลี้ยงสัตว์	2 (0.5)	- (-)	2 (0.2)	8 (2.1)	- (-)	8 (0.9)	87 (22.0)	- (-)	87 (9.6)	- (-)	3 (0.8)	3 (0.4)	97 (6.2)	3 (0.2)	100 (2.8)

ที่มา : วนารัตน์ คำกล่อมใจ, 2552 ; เกียรติยศ ทรงสง่า และ กมล เรืองเดช, 2553

บทที่ 3

วิธีการติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีการเพาะปลูก พ.ศ. 2553 มีวิธีการติดตามและประเมินผลดังนี้

3.1 กรอบแนวคิดและเกณฑ์การติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินครั้งนี้ เป็นการประเมินผลของโครงการที่สิ้นสุดการดำเนินการแล้ว ซึ่งเป็นการประเมินผลลัพธ์ของโครงการ (Outcomes) โดยได้นำแนวคิดการประเมินในรูปแบบของ Stake มาใช้ในรูปแบบ Stake's Countenance Model (Worthen and Sanders, 1973) โดยการประเมินเป็นการตัดสินคุณค่าจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในเชิงประจักษ์ (Observation) เปรียบเทียบกับความคาดหวังหรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (Intents) เพื่อให้การติดตามและประเมินผลในครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้นผู้ประเมินจึงกำหนดกรอบและเกณฑ์ในการติดตามและประเมินผล ดำเนินการติดตามใน 2 ประเด็นหลัก คือ

(1) การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร ได้แก่ การทำประโยชน์ที่ดินด้วยตนเอง เนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ การเพาะปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการเลี้ยงสัตว์น้ำ ข้อมูลทางเศรษฐกิจครัวเรือนเกษตรกร

(2) การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และ การพึ่งพาตนเองของเกษตรกร ได้แก่ ด้านองค์ความรู้และเทคโนโลยี ด้านระบบการผลิต ด้านการมีอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนตลอดปี

ซึ่งกรอบแนวคิดดังกล่าวมาจากแนวการดำเนินงานในโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ตามแสดงดังภาพที่ 3.1

สำหรับการประเมินผลครั้งนี้ ได้ทำการเปรียบเทียบ ผลที่เกิดขึ้นจริงในเชิงประจักษ์ กับผลที่คาดหวังไว้ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ ใน 2 ประเด็น คือ 1) ร้อยละของเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 85 และ 2) ร้อยละของเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 50.14 ตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ประจำปีงบประมาณ 2554 ตามตัวชี้วัดที่ 2.1 และ ตัวชี้วัดที่ 3.1.2 (ดังแสดงตามภาคผนวก ค) รายละเอียดตามตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 เกณฑ์การประเมินผล

วัตถุประสงค์	ประเด็นการประเมิน	ตัวชี้วัด	หน่วย	เกณฑ์
1. เพื่อติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน	1. การใช้ประโยชน์ในที่ดิน	1.1 จำนวนเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง	ราย	1.ร้อยละ 85 ของจำนวนเกษตรกรมีการใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง
2. เพื่อติดตามและประเมินผล การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	1. การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	1.1 จำนวนเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ราย	1. ร้อยละ 50.14 ของเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ เกษตรกรผู้ได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ในพื้นที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหมด 82 นิคมโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling)

ขั้นตอนที่ 1 สุ่มเลือกจังหวัด 8 จังหวัด โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) ตามภูมิภาค แบ่งเป็น 4 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ สุ่มภาคละ 2 จังหวัด ได้จังหวัดตัวอย่าง คือ แพร่ กำแพงเพชร สุรินทร์ อำนาจเจริญ ประจวบคีรีขันธ์ สระบุรี สตูล และ สุราษฎร์ธานี

ขั้นตอนที่ 2 สุ่มนิคม 8 นิคม จาก 8 จังหวัด จังหวัดๆ ละ 1 นิคม โดยใช้การสุ่มอย่างมีระบบ (Systematic Random Sampling) เรียงลำดับนิคมทั้งหมดตามปีที่จัดตั้งนิคมฯ ตั้งแต่ ปี 2549 ถึง 2553

ขั้นตอนที่ 3 สุ่มตัวอย่างเกษตรกร จากนิคมตัวอย่าง 8 นิคม ประชากรทั้งสิ้น 11,340 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้เกณฑ์ Neuman (อ้างถึงใน พิษิต, 2548 แสดงในตารางที่ 3.2) จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 1,134 ราย แบ่งตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละนิคม และใช้การสุ่มอย่างมีระบบ (Systematic Random Sampling) ดังแสดงตามตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.2 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเกณฑ์ Neuman

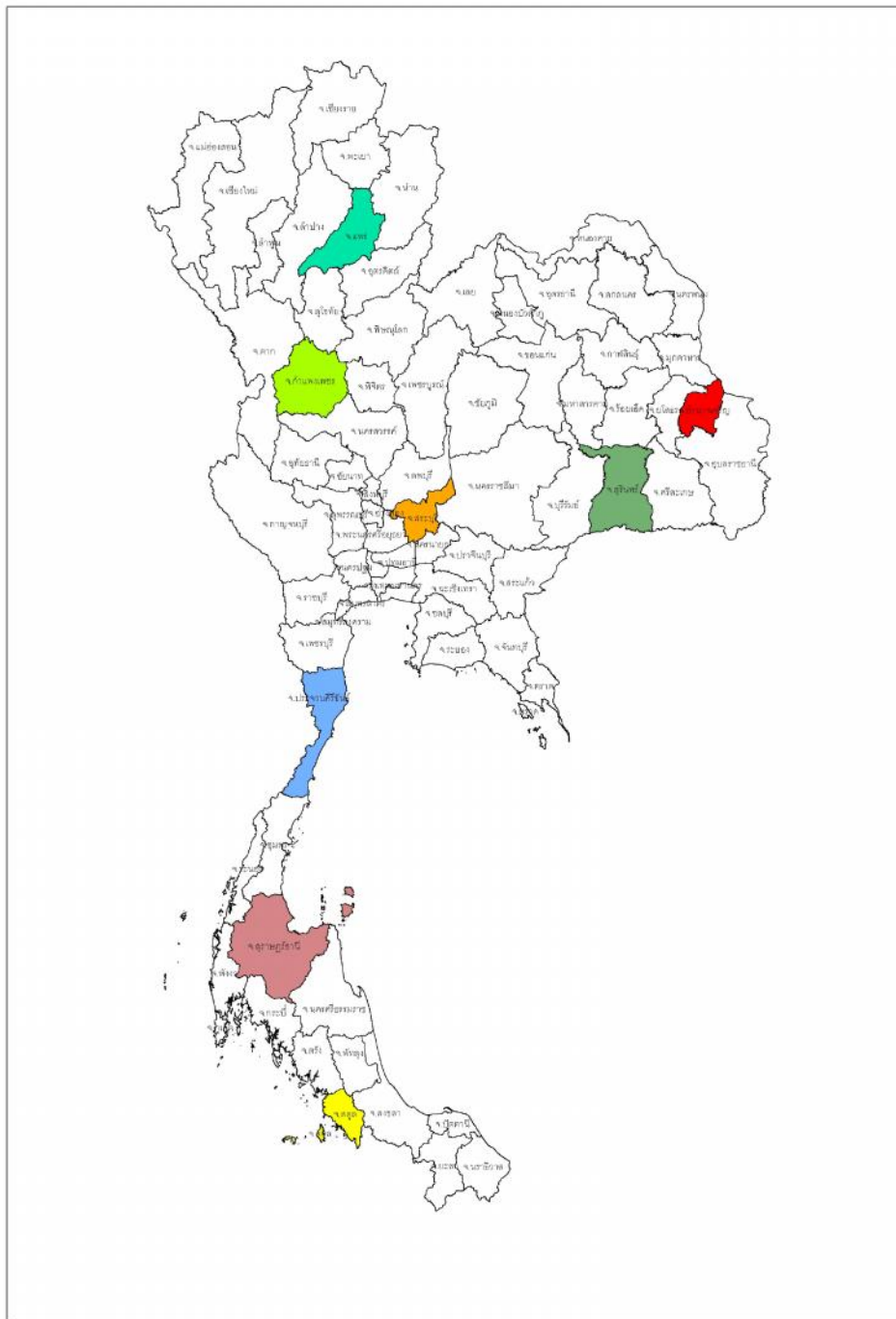
จำนวนประชากร	จำนวนขนาดตัวอย่าง (% ของจำนวนประชากร)
ต่ำกว่า 1,000 คน	30
จำนวนไม่เกิน 10,000 คน	20
จำนวน 10,000 แต่ไม่เกิน 150,000 คน	10
มากกว่า 150,000 คนขึ้นไป	1
จำนวนกว่า 10 ล้านขึ้นไป	0.025

ที่มา : พิษิต, 2548

ตารางที่ 3.3 ผลการสุ่มตัวอย่าง

ลำดับที่	ภาค/จังหวัด	พื้นที่ดำเนินการ (แห่ง)	จำนวนประชากร (ราย)	จำนวนตัวอย่าง (ราย)
รวม 4 ภาค		8	11,340	1,133
ภาคเหนือ		2	5,094	509
1	แพร่	ต.ทุ่งแล้ง อ.ลอง	2,123	212
2	กำแพงเพชร	ต.บ่อถ้ำ อ.ชาณุวรลักษบุรี	2,971	297
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		2	2,650	265
1	สุรินทร์	ต.ผักไหม อ.ศีขรภูมิ	1,288	129
2	อำนาจเจริญ	ต.หนองไฮ อ.เสนางคนิคม	1,362	136
ภาคกลาง		2	2,163	216
1	ประจวบคีรีขันธ์	ต.อ่างทอง อ.ทับสะแก	879	88
2	สระบุรี	ต.ซับสนุ่น อ.มวกเหล็ก	1,284	128
ภาคใต้		2	1,433	143
1	สตูล	ต.ควนกาหลง อ.ควน กาหลง	421	42
2	สุราษฎร์ธานี	ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ	1,012	101

จากการสุ่มตัวอย่างมีเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงที่ตกเป็นตัวอย่าง จำนวน 1,133
แต่ผลการเก็บตัวอย่างเกษตรกรสามารถรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ได้จำนวน 1,670 ราย

ภาพที่ 3.2 แผนที่จังหวัดตัวอย่าง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามและประเมินผล

เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามและประเมินผลในครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต ซึ่งในแต่ละแบบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย แบบคำถามกำหนดตัวเลือก แบบคำถามปลายเปิด ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร

ตอนที่ 2 ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

ตอนที่ 3 ข้อมูลการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

ตอนที่ 4 ข้อมูลการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร

2. แบบสังเกต เพื่อตรวจสอบสภาพต่างๆ ทั้งในและโดยรอบพื้นที่ ได้แก่ สภาพดินปลูกพืช แหล่งน้ำทำการเกษตร สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน สภาพการเลี้ยงสัตว์ และสภาพความเป็นอยู่ในครัวเรือน

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การติดตามประเมินผลครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยดำเนินการ ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ได้จากการสำรวจสนาม (Field Survey) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งดำเนินการโดยผู้ประเมินและผู้ช่วยประเมิน นอกจากนี้ยังใช้แบบสังเกตในการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของ ส.ป.ก. และเอกสารเผยแพร่ของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งข้อมูลจากเครือข่ายคอมพิวเตอร์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ค่าสถิติที่ใช้ในการติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1. สถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ การใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด

2. สถิติเชิงอนุมาน เพื่ออนุมานข้อมูล และประมาณค่าพารามิเตอร์ โดยใช้เครื่องมือทางสถิติ (Chi-Square) ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ที่ได้เริ่มดำเนินการในปี 2550 และ 2551 จำนวน 8 นิคม โดยแบ่งเป็นนิคมที่เริ่มดำเนินการในปี 2550 จำนวน 4 นิคม ได้แก่ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลทุ่งแล้ง อำเภอคลอง จังหวัดแพร่, นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลผักไหม อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์, นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลชัยสน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี และ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลคันธุลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และนิคมที่เริ่มดำเนินการในปี 2551 จำนวน 4 นิคม

ความคาดหวัง
(Intents)

สิ่งที่เกิดขึ้นจริง
(Observation)

ความสอดคล้อง

มาตรฐาน
(Standardd)

การตัดสิน
(Judgements)

หลักการ
(Rationale)

1. การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน
2. น อ ม น ำ ป ร ั ช ญ า เศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้ครอบครัวมีความสุข ตลอดจนการอยู่ร่วมกันและพึ่งพากันในชุมชน

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการจัดที่ดิน มีการนำที่ดินไปใช้ประโยชน์	
เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	
เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	

1. ส.ป.ก.ได้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ให้เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงทุกราย
2. กระทรวงเกษตรฯ มีนโยบายให้ทุกหน่วยงานบูรณาการในการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีให้เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน
3. เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการทำการเกษตร ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

1. เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการจัดที่ดิน ส.ป.ก.4-01	
2. เกษตรกรได้รับการฝึกอบรมการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	
3. - การใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ - เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	1. เกษตรกรร้อยละ 85 มีการใช้ประโยชน์ในที่ดิน 2. เกษตรกรร้อยละ 50.14 มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เมตริกบรรยาย
(Description Matrix)

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการติดตามและประเมินผล

เมตริกตัดสินคุณค่า
(Judgement Matrix)

บทที่ 4

ผลการติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลครั้งนี้ได้ติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดินและการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

ปีการเพาะปลูก 2553 โดยมีประเด็นการติดตามและประเมินผลโดยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร

ตอนที่ 2 ผลการติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดิน

ตอนที่ 3 ผลการติดตามและประเมินผลของการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร

การติดตามและประเมินผลครั้งนี้ ได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินใน 2 ประเด็นหลักคือ 1) ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกร ประกอบด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา และ 2) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทางการเกษตร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 เพศ อายุ และระดับการศึกษา

ผลการติดตามข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินพบว่า เป็นเพศหญิง และเพศชายในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยเป็นเพศหญิง ประมาณร้อยละ 51 และเป็นเพศชาย ประมาณร้อยละ 49 เกษตรกรมีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 51 ปี ประมาณ 2 ใน 3 เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีอายุอยู่ในช่วง 40 – 59 ปี นอกจากนี้ พบว่าเกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป มีประมาณร้อยละ 21 ของเกษตรกรทั้งหมด ในขณะที่เกษตรกรที่มีอายุต่ำกว่า 39 ปี ลงไปมีเพียงร้อยละ 15 เท่านั้น ซึ่งแสดงแนวโน้มปัญหาเกษตรกรสูงอายุในอนาคต เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 78 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา ประมาณร้อยละ 13 อย่างไรก็ตาม พบว่า เกษตรกรเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น ไม่ได้รับการศึกษาดังแสดงตามตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตาม เพศ อายุ และ ระดับการศึกษา

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เพศ		
จำนวนตัวอย่าง	1,670	100.00
หญิง	854	51.14
ชาย	816	48.86
อายุ		
จำนวนตัวอย่าง	1,653	100.00
22 – 29 ปี	40	2.42
30 – 39 ปี	211	12.76
40 – 49 ปี	520	31.46
50 – 59 ปี	536	32.43
60 – 69 ปี	231	13.97
70 ปี ขึ้นไป	115	6.96
อายุเฉลี่ย (ปี)	50.92±11.34	
อายุน้อยสุด (ปี)	22	
อายุสูงสุด (ปี)	94	
ระดับการศึกษา		
จำนวนตัวอย่าง	1,652	100.00
ไม่ได้รับการศึกษา	81	4.90
ประถมศึกษา	1,291	78.15
มัธยมศึกษา	222	13.44
อุดมศึกษา	58	3.51

4.1.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทาง

การเกษตร

ในด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.97 ราย/ครัวเรือน ประมาณ 1 ใน 3 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 5 ราย ขึ้นไป เมื่อพิจารณา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทางการเกษตร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทางการเกษตรโดยเฉลี่ย 2.43 ราย/ครัวเรือน โดยประมาณ 2 ใน 3 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ 66) มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทางการเกษตร จำนวน 1 – 2 ราย ดังแสดงตามตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน และ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทางการเกษตร

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
จำนวนตัวอย่าง	1,641	100.00
1 – 2 ราย	310	18.89
3 – 4 ราย	784	47.78
5 ราย ขึ้นไป	547	33.33
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย	3.97±1.62	
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่ำสุด	1	
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนสูงสุด	11	
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทางการเกษตร		
จำนวนตัวอย่าง	1,635	100.00
1 – 2 ราย	1,073	65.63
3 – 4 ราย	474	28.99
5 ราย ขึ้นไป	88	5.38
จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย	2.43±1.15	
จำนวนแรงงานในครัวเรือนต่ำสุด	1	
จำนวนแรงงานในครัวเรือนสูงสุด	9	

ตอนที่ 2 ผลการติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน

การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้มีการติดตามใน 4 ประเด็นหลัก คือ จำนวนเกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวนเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน และข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ซึ่งผลการติดตามและประเมินมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 จำนวนเกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน

จำนวนเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินได้ศึกษาใน 2 ประเด็นหลัก คือ เกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเอง และเกษตรกรที่ไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) เกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเอง

ผลการติดตามเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 1,670 ราย พบว่า เกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเอง มีจำนวน 1,581 ราย คิดเป็น ร้อยละ 94.67 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยแบ่งเป็นเกษตรกรที่ทำประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลง คิดเป็นร้อยละ 91.98 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เกษตรกรที่ทำประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองบางส่วน คิดเป็นร้อยละ 2.69 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งเกษตรกรที่ไม่ได้ทำประโยชน์ที่ดินด้วยตนเอง จำนวน 89 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.33 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นรายภาค พบว่าเกษตรกรในภาคเหนือมีการใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองสูงสุด ประมาณร้อยละ 99 ของจำนวนเกษตรกรในภาค รองลงมา คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ซึ่งมีจำนวนเกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดินมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ประมาณร้อยละ 92 ของจำนวนเกษตรกรในแต่ละภาค ส่วนภาคกลางมีสัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองน้อยที่สุดประมาณร้อยละ 91 ของจำนวนเกษตรกรในภาค ดังแสดงตามตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ภาค	ไม่ทำประโยชน์		ทำประโยชน์ด้วยตนเอง						รวมทั้งสิ้น	
	ด้วยตนเอง ทั้งแปลง		รวม		ทำทั้งแปลง		ทำเองบางส่วน			
	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ
รวม	89	5.33	1,581	94.67	1,536	91.98	45	2.69	1,670	100.00
เหนือ	6	0.92	649	99.08	637	97.25	12	1.83	655	100.00
ตะวันออกเฉียงเหนือ	37	7.86	434	92.14	413	87.69	21	4.46	471	100.00
กลาง	29	8.79	301	91.21	290	87.88	11	3.33	330	100.00
ใต้	17	7.94	197	92.06	196	91.59	1	0.47	214	100.00

การศึกษาเกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเอง แบ่งเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่มคือ เกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งแปลง และเกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดินบางส่วน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1) ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลง

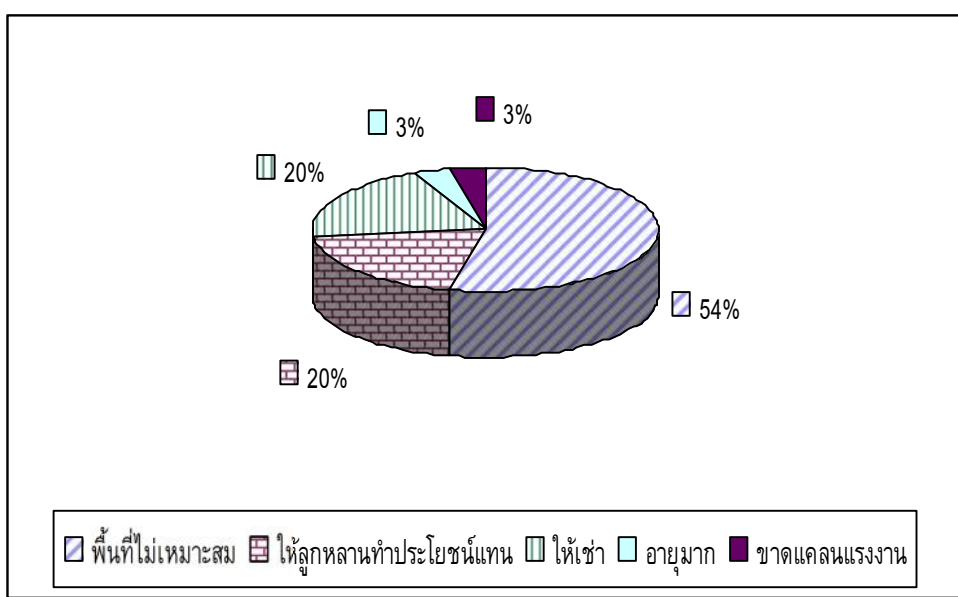
จากตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่า ภาพรวมทั้งประเทศ เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลง คิดเป็นร้อยละ 91.98 ของจำนวนตัวอย่างทั้งหมด เมื่อพิจารณาในทุกภาค พบว่า เกษตรกรในภาคเหนือ และภาคใต้ มีสัดส่วนของเกษตรกรทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลงสูงสุด คือ ร้อยละ 97.25 และ ร้อยละ 91.59 ของจำนวนเกษตรกรในแต่ละภาคตามลำดับ สำหรับเกษตรกรในภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนของเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 87.88 และ ร้อยละ 87.69 ของจำนวนเกษตรกรในแต่ละภาค ตามลำดับ

1.2) ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองบางส่วน

ในส่วน of เกษตรกรที่ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองบางส่วนจำนวน 45 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 2.69 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนของเกษตรกรทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองบางส่วนสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 4.46 ของเกษตรกรในภาค รองลงมาคือ ภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 3.33 ของเกษตรกรในภาค

สำหรับเหตุผลของเกษตรกรที่ทำประโยชน์ในที่ดินบางส่วน พบว่า เกินครึ่งหนึ่งของเกษตรกรกล่าวว่า สภาพที่ดินไม่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร (ร้อยละ 54) รองลงมาในสัดส่วนที่เท่ากันประมาณร้อยละ 20 ของเกษตรกรที่ให้เหตุผลทั้งหมด คือ ให้ลูกหลานทำประโยชน์แทน และ ให้ผู้อื่นเช่าทำประโยชน์แทน นอกจากนี้พบว่า เกษตรกรมีอายุมาก และ ขาดแคลนแรงงาน เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกษตรกรทำประโยชน์ในที่ดินเพียงบางส่วน ตามภาพที่ 4.1

(n = 30)

ภาพที่ 4.1 ร้อยละของเกษตรกรที่ให้เหตุผลในการทำประโยชน์ในที่ดินบางส่วน

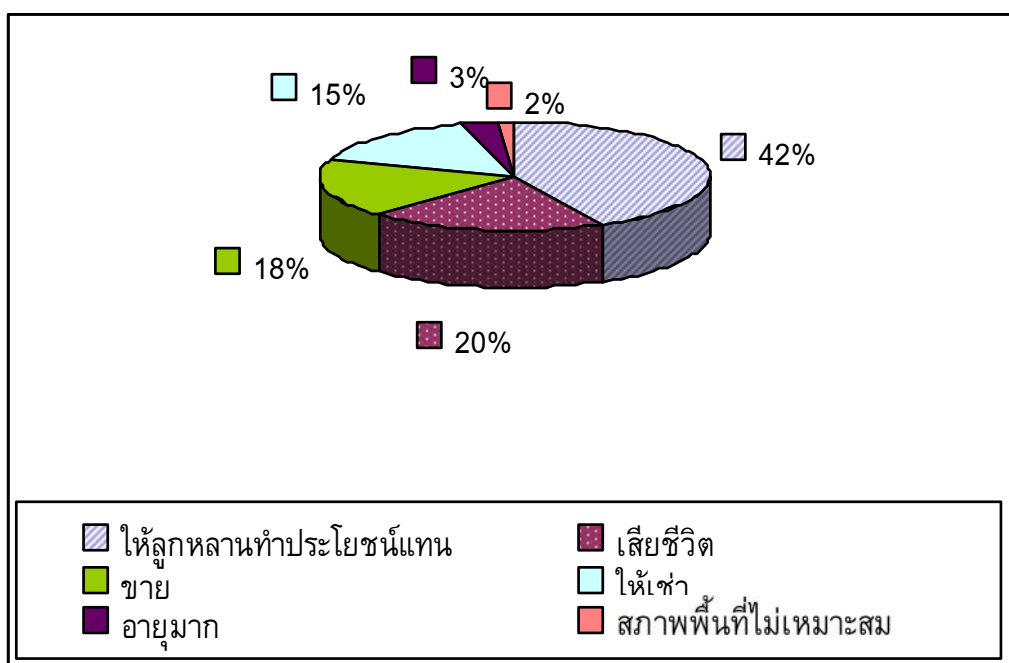
2) เกษตรกรที่ไม่ใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลง

จากตารางที่ 4.3 พบว่า มีเกษตรกรจำนวน 89 ราย (คิดเป็นร้อยละ 5.33 ของเกษตรกรตัวอย่างทั้งหมด) ไม่ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลง โดยเกษตรกรภาคกลางมีสัดส่วนการ ไม่ใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลงมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ

จากการติดตามแปลงที่ดินของเกษตรกรทั้ง 89 ราย พบว่า แปลงที่ดินเกษตรกรจำนวน 84 ราย (คิดเป็นร้อยละ 94.38) มีการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และที่ดินของเกษตรกรเพียง 4 รายที่ทิ้งร้างไม่ทำประโยชน์ด้วยตนเอง เนื่องจากส่วนใหญ่สภาพไม่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร

สำหรับสาเหตุที่เกษตรกรไม่ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลง จากการสอบถามเกษตรกรและผู้นำท้องถิ่นถึงสาเหตุที่เกษตรกรไม่ได้ทำประโยชน์ในที่ดินทั้งแปลง จากเกษตรกรที่แสดงความคิดเห็นทั้งหมดจำนวน 66 ราย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 42 ให้เหตุผลว่าให้ลูกหลานทำประโยชน์ในที่ดินแทน รองลงมา ประมาณร้อยละ 20 ของจำนวนเกษตรกรที่ให้เหตุผลทั้งหมด ยอมรับว่าเกษตรกรที่เป็นผู้ถือครองที่ดินเดิมเสียชีวิตแล้ว (เกษตรกรกลุ่มนี้มีลูกหลานทำกินในพื้นที่) ส่วนเกษตรกรที่ขายที่ดินให้กับบุคคลอื่น และเกษตรกรที่ให้ผู้อื่นเช่าทำประโยชน์แทนมีประมาณร้อยละ 18 และ 15 ของเกษตรกรที่ให้เหตุผลทั้งหมด ตามลำดับ นอกจากนี้เกษตรกรที่ไม่ทำประโยชน์ด้วยตนเองบางส่วนยอมรับว่ามีอายุมาก และสภาพที่ดินที่ได้รับการจัดสรรไม่เหมาะสมในการทำการเกษตร ตามภาพที่ 4.2

(n = 66)

ภาพที่ 4.2 ร้อยละของเกษตรกรที่ให้เหตุผลในการไม่ทำประโยชน์ในที่ดินทั้งแปลง

ผลการประเมินจำนวนเกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน

การประเมินผลจำนวนเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตามเกณฑ์การประเมินผลที่กำหนดไว้ร้อยละ 85 ผลการติดตามพบว่า จำนวนเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวน 1,581 ราย คิดเป็นร้อยละ 94.67 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เมื่อทดสอบทางสถิติพบว่า ผลการติดตามและเกณฑ์การประเมินผลที่ตั้งไว้มีความแตกต่างกันในทางสถิติ จึงสรุปว่า เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินผ่านเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้ และเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมินผลดังกล่าวในระดับภาคพบว่าเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงทุกภาค ผ่านเกณฑ์การประเมิน ดังแสดงตามตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ผลการประเมินผล จำนวนเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ภาค	จำนวน ตัวอย่าง (ราย)	ผลการ ติดตาม (ราย) (ร้อยละ)	ผลการ คาดหวัง (ราย) (ร้อยละ)	ผลต่าง (ราย)	Chi-Square	Sig.	ผลการ ประเมิน
รวม ทั้งประเทศ	1,670	1,581 (94.67)	1,419.50 (85.00)	161.50	122.50	0.000	ผ่าน
เหนือ	655	649 (99.08)	556.80 (85.00)	92.20	101.90	0.000	
ตะวันออกเฉียงเหนือ	471	434 (92.14)	400.30 (85.00)	33.70	18.86	0.000	
กลาง	330	301 (91.21)	280.50 (85.00)	20.20	9.99	0.002	
ใต้	214	197 (92.06)	181.90 (85.00)	15.10	8.36	0.004	

4.2.2 จำนวนเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์

การติดตามจำนวนเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ได้พิจารณาใน 2 ประเด็นหลัก คือ จำนวนเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ และจำนวนแปลงที่ดินถือครองและขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) จำนวนเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์

จากการติดตามจำนวนเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ พบว่า พื้นที่ที่เกษตรกรตัวอย่างถือครองในเขตปฏิรูปที่ดินมีทั้งสิ้น 35,256 ไร่ เกษตรกรทำประโยชน์ด้วยตนเอง มีประมาณร้อยละ 96 ของจำนวนเนื้อที่ทั้งหมด ซึ่งเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคเหนือ มีการใช้พื้นที่ด้วยตนเองสูงสุด ประมาณร้อยละ 99 ของจำนวนเนื้อที่ที่ได้รับในภาค รองลงมาคือภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 96 และ 93 ของจำนวนเนื้อที่ที่ได้รับในแต่ละภาค ตามลำดับ ภาคกลางมีสัดส่วนของเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ด้วยตนเองน้อยที่สุดคือประมาณร้อยละ 92 ของจำนวนเนื้อที่ที่ได้รับในภาค ดังแสดงตามตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามจำนวนเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์

ภาค	จำนวนเนื้อที่ที่ไม่ทำประโยชน์ด้วยตนเอง		จำนวนเนื้อที่ที่ทำประโยชน์ด้วยตนเอง						รวมทั้งสิ้น	
			ทั้งแปลง		บางส่วน		รวม			
	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ
รวม	1,557.31	4.42	32,255.71	91.49	1,443.34	4.09	33,699.05	95.58	35,256.36	100.00
เหนือ	86.16	0.65	12,878.12	97.37	262.10	1.98	13,140.22	99.35	13,226.38	100.00
ตะวันออกเฉียงเหนือ	577.23	6.85	7,217.60	85.62	635.40	7.54	7,853.00	93.15	8,430.23	100.00
กลาง	705.66	7.93	7,671.97	86.19	523.84	5.88	8,195.81	92.07	8,901.47	100.00
ใต้	188.26	4.01	4,488.02	95.52	22.00	0.47	4,510.02	95.99	4,698.28	100.00

2) จำนวนแปลงที่ดินถือครองและขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่ทำประโยชน์ในที่ดิน

จากการติดตามจำนวนแปลงที่ดินถือครองของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน พบว่า เกษตรกร ประมาณร้อยละ 63 ถือครองที่ดิน 1 แปลง รองลงมาคือ

เกษตรกร ประมาณร้อยละ 33 มีแปลงที่ดินที่ถือครองจำนวน 2 – 3 แปลง นอกจากนี้พบว่าเกษตรกรอีกประมาณ ร้อยละ 4 มีจำนวนแปลงที่ดินถือครองมากกว่า 4 แปลงขึ้นไป ดังแสดงตามตารางที่ 4.6

เมื่อพิจารณาขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าขนาดการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ย 21.36 ไร่ ประมาณร้อยละ 44 ของเกษตรกรมีขนาดการถือครองที่ดิน ระหว่าง 10.1 – 25.00 ไร่ ขนาดการถือครองที่ดินในช่วง 25.10 – 50.00 ไร่ และ 0.10 – 10.00 ไร่ มีสัดส่วนของเกษตรกรที่ใกล้เคียงกันคือ ประมาณร้อยละ 27 และ 26 ตามลำดับ ดังแสดงตามตารางที่ 4.6

เกษตรกรในภาคกลาง มีขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ยสูงสุด ประมาณ 26.97 ไร่ รองลงมา คือเกษตรกรในภาคใต้ ประมาณ 22.16 ไร่ ขณะที่ขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ย 20.22 ไร่ และ 18.12 ไร่ ตามลำดับ ดังแสดงตามตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.6 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามจำนวนแปลงที่ดินถือครองและขนาดการถือครองที่ดิน

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำนวนแปลงที่ดินถือครอง		
จำนวนตัวอย่าง	1,581	100.00
1 แปลง	994	62.87
2 – 3 แปลง	521	32.95
4 แปลง ขึ้นไป	66	4.18
จำนวนแปลงที่ดินถือครองเฉลี่ย	1.56±0.90	
จำนวนแปลงที่ดินถือครองต่ำสุด	1	
จำนวนแปลงที่ดินถือครองสูงสุด	7	
ขนาดการถือครองที่ดิน		
จำนวนตัวอย่าง	1,578	100.00
0.1 – 10.0 ไร่	420	26.62
10.1 – 25.0 ไร่	693	43.92
25.1 – 50.0 ไร่	404	25.60
50.1 ไร่ ขึ้นไป	61	3.87

ตารางที่ 4.7 ขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ย จำแนกเป็นรายภาค

ภาค	ขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ย (ไร่)
รวมทั้งประเทศ	21.36 ± 16.64
เหนือ	20.22 ± 16.96
ตะวันออกเฉียงเหนือ	18.12 ± 12.10
กลาง	26.97 ± 20.42
ใต้	22.16 ± 14.79

4.2.3 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำการติดตามใน 3 ประเด็น คือ ชนิดพืชและสัตว์ จำนวนเนื้อที่ที่ใช้ในการผลิตพืช และผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของพืชหลัก

1) ชนิดพืชและสัตว์

ศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก คือ ชนิดพืช ชนิดสัตว์ และชนิดสัตว์น้ำ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1) ชนิดพืช

จากตารางที่ 4.8 เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ส่วนใหญ่ปลูกมันสำปะหลังเป็นหลัก ประมาณร้อยละ 34.54 ของเกษตรกรที่ทำประโยชน์ทั้งหมด รองลงมาคือ ข้าว และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ประมาณร้อยละ 25.36 และ 16.06 ของเกษตรกรที่ทำประโยชน์ที่ดินทั้งหมด ตามลำดับ ส่วนการปลูกยางพารา อ้อย และไม้เศรษฐกิจ มีสัดส่วนของจำนวนเกษตรกรใกล้เคียงกัน คือ ประมาณร้อยละ 13.54, 12.27 และ 10.18 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาการปลูกพืชตามรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคเหนือ ปลูกมันสำปะหลังเป็นพืชหลัก ร้อยละ 54.55 รองลงมาคือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 29.89 นอกจากนี้ ยังมีการปลูกไม้เศรษฐกิจ และข้าว ประมาณร้อยละ 19.88 และ 11.09 ตามลำดับ

เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปลูกข้าวเป็นพืชหลัก ร้อยละ 75.58 รองลงมา คือ มันสำปะหลัง และอ้อย คิดเป็นร้อยละ 30.88 และ 28.57 ของจำนวนเกษตรกรที่ทำประโยชน์ในภาค ตามลำดับ

เกษตรกรในภาคกลาง ปลูกมะพร้าวเป็นพืชหลัก ร้อยละ 58.80 รองลงมาคือ อ้อย ร้อยละ 23.26 ส่วนข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลัง มีสัดส่วนจำนวนเกษตรกรที่ปลูกใกล้เคียงกัน คือ ประมาณร้อยละ 19.93 และ 19.27 ตามลำดับ

เกษตรกรในภาคใต้ ร้อยละ 68.02 ปลูกยางพาราเป็นพืชหลัก รองลงมาคือ ปาล์มน้ำมัน คิดเป็นร้อยละ 62.94 ของเกษตรกรที่ทำประโยชน์ในภาคใต้

ตารางที่ 4.8 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามชนิดพืช

ชนิดของพืช ¹	ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคกลาง		ภาคใต้		รวม	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำนวนตัวอย่าง	649		434		301		197		1,581	
1. มันสำปะหลัง	354	54.55	134	30.88	58	19.27	0	0	546	34.54
2. ข้าว	72	11.09	328	75.58	1	0.33	0	0	401	25.36
3. ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์	194	29.89	0	0	60	19.93	0	0	254	16.06
4. ยางพารา	11	1.69	52	11.98	17	5.65	134	68.02	214	13.54
5. อ้อย	0	0	124	28.57	70	23.26	0	0	194	12.27
6. ไม้เศรษฐกิจ ²	129	19.88	27	6.22	3	1.00	2	1.01	161	10.18
7. ปาล์มน้ำมัน	0	0	0	0	9	2.99	124	62.94	133	8.41
8. มะพร้าว	1	0.15	1	0.23	117	58.80	0	0	119	7.53
9. ไม้ผล ³	51	7.86	9	2.07	6	1.99	23	11.68	89	5.63
10. หญ้าเลี้ยง สัตว์	0	0	6	1.82	39	12.96	0	0	45	2.84
11. ผัก ⁴	14	2.16	3	0.69	5	1.66	4	2.03	26	1.64
12. สับปะรด	0	0	0	0	9	2.99	0	0	9	0.57

หมายเหตุ¹ เกษตรกรสามารถตอบได้มากกว่า 1 ชนิด

² ได้แก่ ลัก สะเดา ยูคาลิปตัส ไม้

³ ได้แก่ เงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย

⁴ ได้แก่ ขมิ้น มะเขือ มะเขือเทศ ผักชี หน่อไม้ฝรั่ง พักทอง บวบ ฯลฯ

1.2) ชนิดสัตว์

จากการติดตาม พบว่าเกษตรกร 742 ราย ที่เลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 46.93 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาเฉพาะเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ พบว่า มีเกษตรกรเลี้ยง

สัตว์ปีก จำนวน 376 ราย คิดเป็นร้อยละ 50.67 ของจำนวนเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด โดยเกษตรกรนิยมเลี้ยงสัตว์ปีกมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 46 ของเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ปีกทั้งหมด รองลงมาคือ เกษตรกรในภาคเหนือ ประมาณร้อยละ 41 ดังแสดงตามตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามชนิดสัตว์

รายการ ¹	สัตว์ปีก ²		โคเนื้อ		กระบือ		โคนม		สุกร	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำนวน ตัวอย่าง	376		181		92		62		31	
เหนือ	153	40.69	0	0	0	0	0	0	1	3.22
ตะวันออกเฉียงเหนือ	172	45.75	155	85.64	92	100.00	0	0	24	77.42
กลาง	36	9.57	18	9.94	0	0	62	100.00	3	9.68
ใต้	15	3.99	8	4.42	0	0	0	0	3	9.68

หมายเหตุ¹ เกษตรกรสามารถตอบได้มากกว่า 1 ชนิด

² ได้แก่ เป็ด ไก่

เกษตรกรเลี้ยงโค จำนวน 181 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.73 ของจำนวนเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด โดยเกษตรกรเลี้ยงโคเนื้อมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 86 ของจำนวนเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อทั้งหมด รองลงมา คือเกษตรกรในภาคกลาง ประมาณร้อยละ 10 (ตารางที่ 4.9)

เกษตรกรเลี้ยงกระบือ จำนวน 92 ราย ทั้งหมดเป็นเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนเกษตรกรที่เลี้ยงโคนม จำนวน 62 ราย ซึ่งทั้งหมดเป็นเกษตรกรในภาคกลาง สำหรับเกษตรกรที่เลี้ยงสุกร มีจำนวน 31 ราย โดยพบว่า เกษตรกรมีการเลี้ยงสุกรในทุกภาค แต่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 77 ของเกษตรกรที่เลี้ยงสุกรทั้งหมด (ตารางที่ 4.9)

1.3) ชนิดสัตว์น้ำ

จากการติดตาม พบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 31 ราย แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรให้ความสนใจในการเลี้ยงสัตว์น้ำน้อยมาก ดังแสดงตามตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามชนิดสัตว์น้ำ

รายการ ¹	ปลาดุก		ปลาเบญจพรรณ ²		กบ	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำนวนตัวอย่าง	18		11		2	
เหนือ	2	11.11	0	0	0	0
ตะวันออกเฉียงเหนือ	7	38.89	10	90.91	2	100.00
กลาง	3	16.67	0	0	0	0
ใต้	6	33.33	1	9.09	0	0

หมายเหตุ¹ เกษตรกรสามารถตอบได้มากกว่า 1 ชนิด

² ได้แก่ ปลากินพืชชนิดต่างๆ เช่น ปลานิล ยี่สก ปลาตะเพียน ปลาไน ปลานวลจันทร์

2) จำนวนเนื้อที่ใช้ในการผลิตพืช

จากผลการติดตามเนื้อที่ใช้ในการผลิตพืช ของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ทั้งหมด 34,054 ไร่ แบ่งเป็น เนื้อที่ในภาคเหนือ 13,087 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่มากที่สุดรองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ภาคกลาง มีเนื้อที่รวม 8,511 ไร่ และ 7,859 ไร่ ตามลำดับ ส่วนเนื้อที่ในภาคใต้น้อยที่สุดคือ 4,597 ไร่

จากการติดตามการใช้ประโยชน์ที่ดินในนิคมฯ ทั้ง 8 แห่ง พบว่า เนื้อที่ส่วนใหญ่ปลูกมันสำปะหลังมากที่สุด ประมาณ 11,611 ไร่ (ร้อยละ 34 ของเนื้อที่ทั้งหมด) โดยมันสำปะหลังพบปลูกในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง

พืชที่มีเนื้อที่เพาะปลูกมากเป็นอันดับรองลงมา คือ ข้าว และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ โดยมีพื้นที่ปลูกข้าว 4,526 ไร่ และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 3,967 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 13 และร้อยละ 12 ของเนื้อที่ทั้งหมด)

เมื่อพิจารณาการใช้เนื้อที่ในแต่ละภาค พบว่า ในภาคเหนือ ใช้เนื้อที่ส่วนใหญ่ในการปลูก มันสำปะหลัง 8,975 ไร่ ประมาณร้อยละ 69 ของเนื้อที่ในภาค รองลงมา คือ ใช้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 2,168 ไร่ ประมาณร้อยละ 17

เนื้อที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่ใช้ในการปลูกข้าวโดยใช้เนื้อที่ 4,220 ไร่ ประมาณร้อยละ 50 ของเนื้อที่ทั้งหมด รองลงมา ใช้ปลูกอ้อย 1,482 ไร่ มันสำปะหลัง 1,167 ไร่ และไม้เศรษฐกิจ 1,049 ไร่ ประมาณร้อยละ 17.14 และ 12 ตามลำดับ

สำหรับภาคกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 1,799 ไร่ มะพร้าว 1,784 ไร่ และอ้อย 1,772 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันคือประมาณ ร้อยละ 22 ของเนื้อที่ในภาค ส่วนเกษตรกรในภาคใต้ เนื้อที่เกือบทั้งหมดใช้สำหรับปลูกปาล์มน้ำมัน 2,258 ไร่ และ ยางพารา 2,204 ไร่ประมาณร้อยละ 49 และ 48 ตามลำดับ ดังแสดงตามตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 จำนวนและร้อยละของเนื้อที่ จำแนกตามรายภาค

ชนิดของพืช ¹	ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคกลาง		ภาคใต้		รวม	
	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ
จำนวนเนื้อที่ (ไร่)	13,087		8,511		7,859		4,597		34,054	
1. มันสำปะหลัง	8,975	68.58	1,167	13.71	1,469	18.69	0	0	11,611	34.10
2. ข้าว	301	2.30	4,220	49.58	5	0.06	0	0	4,526	13.29
3. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	2,168	16.57	0	0	1,799	22.89	0	0	3,967	11.65
4. อ้อย	0	0	1,482	17.41	1,772	22.55	0	0	3,254	9.56
5. ยางพารา	219	1.67	440	5.17	226	2.88	2,204	47.94	3,089	9.07
6. ปาล์มน้ำมัน	0	0	0	0	101	1.29	2,258	49.12	2,359	6.93
7. ไม้เศรษฐกิจ ²	943	7.21	1,049	12.33	10	0.13	10	0.22	2,012	5.90
8. มะพร้าว	25	0.19	2	0.02	1,784	22.70	0	0	1,811	5.32
9. หนุ่ยเลี้ยงสัตว์	0	0	78	0.92	539	6.86	0	0	617	1.81
10. ไม้ผล ³	381	2.91	69	0.81	62	0.79	103	2.24	615	1.81
11. พัก ⁴	75	0.57	4	0.05	23	0.29	22	0.48	124	0.36
12. สับปะรด	0	0	0	0	69	0.87	0	0	69	0.20

หมายเหตุ¹ เกษตรกรสามารถตอบได้มากกว่า 1 ชนิด

² ได้แก่ สัก สะเดา ยูคาลิปตัส ไม้

³ ได้แก่ เงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย

⁴ ได้แก่ ขมิ้น มะเขือ มะเขือเทศ พักชี หน่อไม้ฝรั่ง พักทอง บวบ ฯลฯ

3) ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของพืชหลัก

จากตารางที่ 4.12 ผลการติดตามการทำประโยชน์ของเกษตรกร ได้จัดลำดับชนิดพืชที่ใช้เนื้อที่ปลูกมาก 6 ลำดับแรกเพื่อวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในแต่ละพืช โดยได้แบ่งการวิเคราะห์ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพืชไร่ ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และ อ้อย สำหรับพืชอีกกลุ่มคือ กลุ่มไม้ยืนต้น ได้แก่ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน รายละเอียดดังนี้

3.1) กลุ่มพืชไร่

3.1.1) มันสำปะหลัง ในปีการเพาะปลูก 2553

ผลผลิต 38,637 ตัน ผลผลิตต่อไร่ 3,327 กก. ต้นทุนการผลิตประมาณ 2,463 บาท/ไร่ ราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยตันละ 2,176 บาท และผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยประมาณ 4,781 บาท/ไร่

3.1.2) ข้าว ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง

ผลผลิต 1,448 ตันข้าวเปลือก ผลผลิตต่อไร่ 320 กก. ต้นทุนการผลิตประมาณ 1,062 บาท/ไร่ ราคาข้าวเปลือกที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยตันละ 13,527 บาท และผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยประมาณ 3,265 บาท/ไร่

3.1.3) ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ผลผลิต 2,742 ตัน ผลผลิตต่อไร่ 691 กก ต้นทุนการผลิตประมาณ 1,800 บาท/ไร่ ราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยตันละ 7,271 บาท และผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยประมาณ 3,227 บาท/ไร่

3.1.4) อ้อย

ผลผลิต 30,081 ตัน ผลผลิตต่อไร่ 9,244 กก. ต้นทุนการผลิตประมาณ 3,093 บาท/ไร่ ราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยตันละ 986 บาท และผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยประมาณ 6,027 บาท/ไร่

3.2) ไม้ยืนต้น

3.2.1) ยางพารา

ผลผลิต 601 ตัน ผลผลิตต่อไร่ 195 กก. ต้นทุนการผลิตประมาณ 2,210 บาท/ไร่ ราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยตันละ 61,980 บาท และผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยประมาณ 9,853 บาท/ไร่

3.2.2) ปาล์มน้ำมัน

ผลผลิต 4,927 ตัน ผลผลิตต่อไร่ 2,088 กก. ต้นทุนการผลิตประมาณ 2,173 บาท/ไร่ ราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยตันละ 4,064 บาท และผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยประมาณ 6,313 บาท/ไร่

ตารางที่ 4.12 ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ จำแนกตามชนิดพืช

รายการ	พืชไร่				ไม้ยืนต้น	
	มัน สำปะหลัง	ข้าว	ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์	อ้อย	ยางพารา	ปาล์ม น้ำมัน
1. จำนวนเนื้อที่ (ไร่)	11,611	4,526	3,967	3,254	3,089	2,359
2. จำนวนเกษตรกร (ราย)	546	401	254	194	214	133
3. ผลผลิต (ตัน)	38,637	1,448	2,742	30,081	601	4,927
4. ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	3,327	320	691	9,244	195	2,088
5. ต้นทุนการผลิต (บาท/ไร่)	2,463	1,062	1,800	3,093	2,210	2,173
6. ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/ตัน)	2,176	13,527	7,271	986	61,980	4,064
7. ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)	4,781	3,265	3,227	6,027	9,853	6,313

4.2.4 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ได้เน้นใน 4 ประเด็นหลัก คือ รายได้ รายจ่าย การออม และสภาวะหนี้สิน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

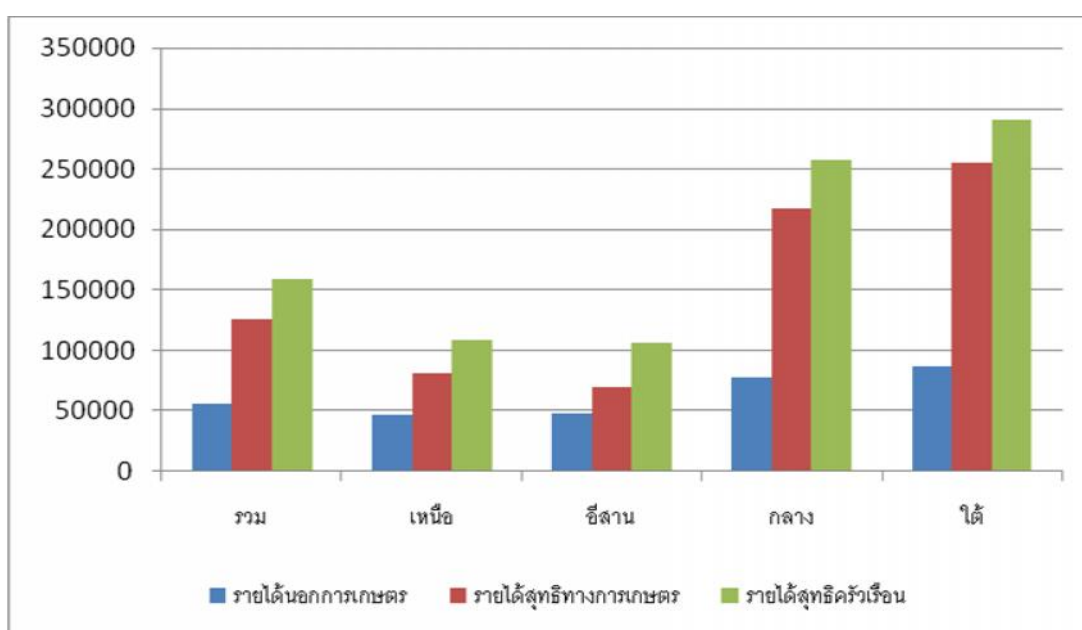
1) รายได้

การติดตามรายได้ของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ได้ทำการศึกษาใน 3 ด้าน คือ รายได้สุทธิครัวเรือน รายได้สุทธิทางการเกษตร และรายได้นอกการเกษตร ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

จากภาพที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่ารายได้สุทธิครัวเรือน ของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉลี่ย ประมาณ 158,793 บาท/ครัวเรือน/ปี เมื่อพิจารณารายได้สุทธิครัวเรือนในแต่ละภาค พบว่า เกษตรกรในภาคใต้มีรายได้สุทธิครัวเรือนเฉลี่ยสูงที่สุด ประมาณ 290,274 บาท/ครัวเรือน/ปี รองลงมาคือภาคกลาง ประมาณ 257,586 บาท/ครัวเรือน/ปี ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่ำที่สุด ประมาณ 106,877 บาท/ครัวเรือน/ปี

สำหรับรายได้สุทธิทางการเกษตร พบว่า เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงมีรายได้สุทธิทางการเกษตรโดยเฉลี่ย ประมาณ 125,332 บาท/ครัวเรือน/ปี ขณะที่เกษตรกรในภาคใต้มีรายได้สุทธิทางการเกษตรเฉลี่ยสูงที่สุด ประมาณ 255,439 บาท/ครัวเรือน/ปี รองลงมาคือ ภาคกลาง ประมาณ 216,796 บาท/ครัวเรือน/ปี ส่วนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรายได้สุทธิทางการเกษตรเฉลี่ยต่ำที่สุด ประมาณ 69,215 บาท/ครัวเรือน/ปี

เมื่อพิจารณารายได้นอกการเกษตร พบว่า โดยภาพรวมทั้งประเทศเกษตรกรมีรายได้นอกการเกษตรเฉลี่ย ประมาณ 55,861 บาท/ครัวเรือน/ปี สำหรับเกษตรกรในภาคใต้ มีรายได้นอกการเกษตรเฉลี่ยมากที่สุดประมาณ 86,620 บาท/ครัวเรือน/ปี รองลงมาคือ เกษตรกรในภาคกลาง ประมาณ 77,233 บาท/ครัวเรือน/ปี ขณะที่เกษตรกรในภาคเหนือมีรายได้นอกการเกษตรเฉลี่ยน้อยที่สุด ประมาณ 47,433 บาท/ครัวเรือน/ปี

ภาพที่ 4.3 จำนวนรายได้โดยเฉลี่ยของเกษตรกร จำแนกตามรายภาค

2) รายจ่าย

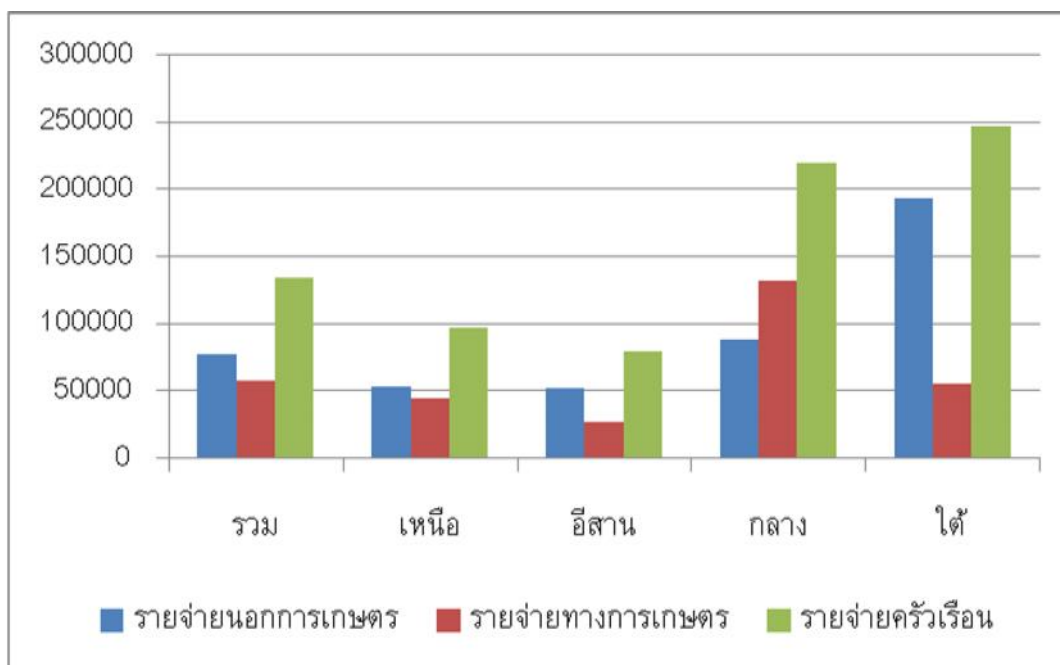
การศึกษาด้านรายจ่าย ของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงได้เน้นใน 3 ด้านคือ รายจ่ายครัวเรือน รายจ่ายทางการเกษตร และรายจ่ายนอกการเกษตร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

จากภาพที่ 4.4 แสดงให้เห็นว่ารายจ่ายครัวเรือนของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉลี่ยประมาณ 134,639 บาท/ครัวเรือน/ปี เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า

เกษตรกรในภาคใต้มีรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยสูงสุด ประมาณ 247,798 บาท/ครัวเรือน/ปี รองลงมาคือ เกษตรกรในภาคกลาง ประมาณ 220,345 บาท/ครัวเรือน/ปี ขณะที่เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่ำที่สุด ประมาณ 80,086 บาท/ครัวเรือน/ปี

สำหรับรายจ่ายทางการเกษตรเฉลี่ยทั่วประเทศ ประมาณ 58,322 บาท/ครัวเรือน/ปี เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคกลางมีรายจ่ายทางการเกษตรเฉลี่ยสูงสุด ประมาณ 132,870 บาท/ครัวเรือน/ปี รองลงมาคือ เกษตรกรภาคใต้ ประมาณ 55,529 บาท/ครัวเรือน/ปี ขณะที่เกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายจ่ายทางการเกษตรเฉลี่ยต่ำที่สุด ประมาณ 27,057 บาท/ครัวเรือน/ปี

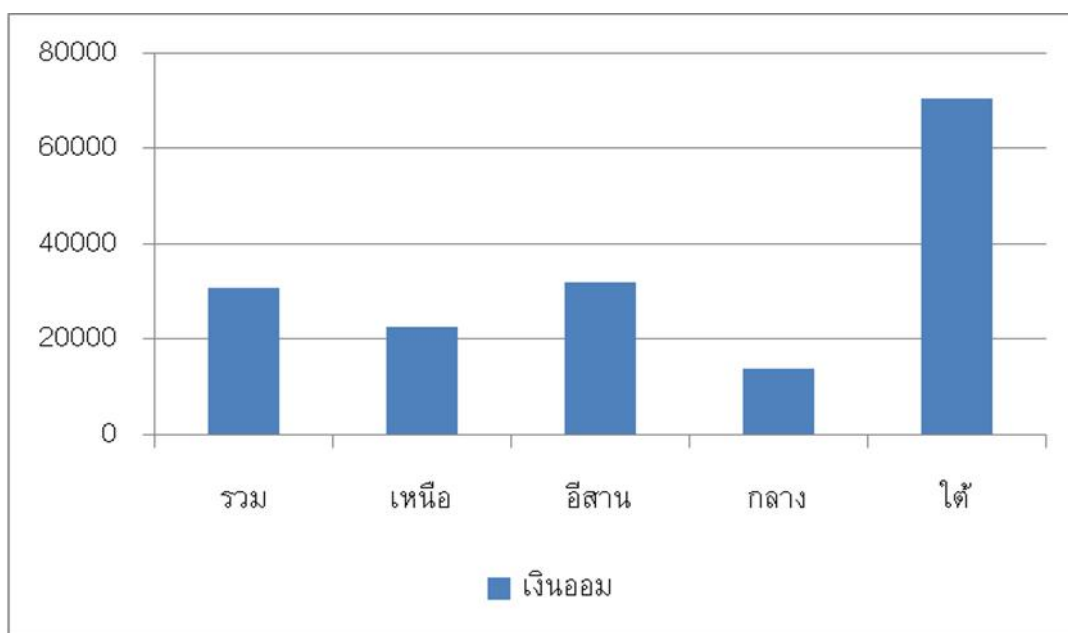
เมื่อพิจารณารายจ่ายนอกการเกษตรเฉลี่ยทั้ง 4 ภาค ประมาณ 77,607 บาท/ครัวเรือน/ปี เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคใต้มีรายจ่ายนอกการเกษตรเฉลี่ยสูงสุด ประมาณ 194,242 บาท/ครัวเรือน/ปี รองลงมาคือ เกษตรกรภาคกลาง ประมาณ 88,358 บาท/ครัวเรือน/ปี ขณะที่เกษตรกรในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายจ่ายนอกการเกษตรเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือ 53,613 และ 53,090 บาท/ครัวเรือน/ปี ตามลำดับ

ภาพที่ 4.4 จำนวนรายจ่ายโดยเฉลี่ยของเกษตรกร จำแนกตามรายภาค

3) การออม

จากภาพที่ 4.5 แสดงให้เห็นว่า จำนวนเงินออมของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉลี่ยประมาณ 30,938 บาท/ครัวเรือน และเมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคใต้มีเงินออมเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 70,609 บาท/ครัวเรือน รองลงมาคือ เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเงินออมเฉลี่ยประมาณ 32,017 บาท/ครัวเรือน ขณะที่เกษตรกรในภาคกลางมีเงินออมในครัวเรือนเฉลี่ยต่ำที่สุด ประมาณ 13,954 บาท/ครัวเรือน

ภาพที่ 4.5 จำนวนเงินออมโดยเฉลี่ยของเกษตรกร จำแนกตามรายภาค

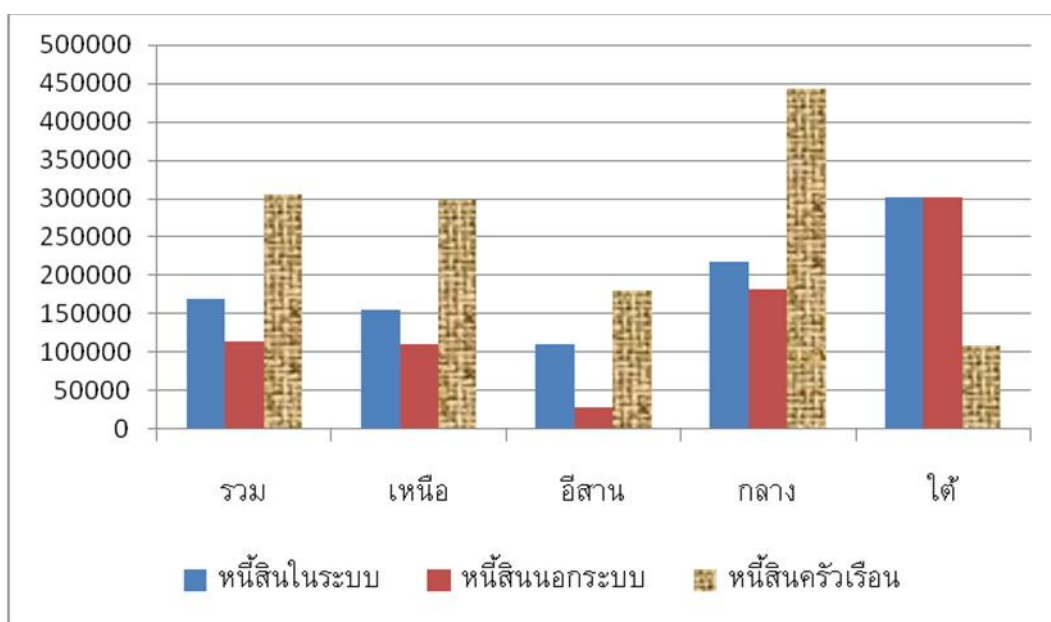
4) สภาวะหนี้สิน

จากภาพที่ 4.6 แสดงผลการศึกษาหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ยของเกษตรกรทั้ง 4 ภาค ประมาณ 305,952 บาท/ครัวเรือน เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคกลางมีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ยสูงสุดที่ประมาณ 443,218 บาท/ครัวเรือน รองลงมาคือ เกษตรกรในภาคเหนือมีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย ประมาณ 298,750 บาท/ครัวเรือน

เมื่อพิจารณาหนี้สินในระบบของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า หนี้สินในระบบเฉลี่ยของเกษตรกรใน 4 ภาค ประมาณ 168,913 บาท/ครัวเรือน และเมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคใต้มีหนี้สินเฉลี่ยสูงที่สุด ประมาณ 302,602 บาท/ครัวเรือน

รองลงมาคือ เกษตรกรในภาคกลาง ประมาณ 217,638 บาท/ครัวเรือน ในขณะที่เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีหนี้สินในระบบเฉลี่ยต่ำที่สุด ประมาณ 110,163 บาท/ครัวเรือน

สำหรับหนี้สินนอกระบบเฉลี่ยทั่วประเทศ ประมาณ 114,253 บาท/ครัวเรือน เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคใต้มีหนี้สินนอกระบบเฉลี่ยสูงที่สุด ประมาณ 302,603 บาท/ครัวเรือน รองลงมาคือ เกษตรกรในภาคกลาง ประมาณ 181,391 บาท/ครัวเรือน ส่วนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีหนี้สินนอกระบบเฉลี่ยต่ำที่สุด ประมาณ 28,063 บาท/ครัวเรือน

ภาพที่ 4.6 จำนวนหนี้สินโดยเฉลี่ยของเกษตรกร จำแนกตามรายภาค

ตอนที่ 3 ผลการติดตามและประเมินผลการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง

การติดตามและประเมินผลการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้ทำการศึกษาใน 2 ประเด็นหลัก คือ จำนวนเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 จำนวนเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากตารางที่ 4.13 แสดงถึงผลการติดตามจำนวนเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินจำนวน 1,581 ราย พบว่า เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คิดเป็นร้อยละ 58.82 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า จำนวนเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.41 ของเกษตรกรในภาค รองลงมาคือ จำนวนเกษตรกรในภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ 63.33 ของเกษตรกรในภาค ขณะที่จำนวนเกษตรกรในภาคใต้ มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงต่ำที่สุด คิดเป็นร้อยละ 17.77

ตารางที่ 4.13 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ภาค	ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตฯ		ไม่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตฯ		รวม	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
รวมทั่วประเทศ	930	58.82	651	41.18	1581	100.00
ภาคเหนือ	411	63.33	238	36.67	649	100.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	375	86.41	59	13.59	434	100.00
ภาคกลาง	109	36.21	192	63.79	301	100.00
ภาคใต้	35	17.77	162	82.23	197	100.00

ผลการประเมินจำนวนเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากตารางที่ 4.14 การประเมินผลจำนวนเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตามเกณฑ์การประเมินผลที่ตั้งไว้ที่ร้อยละ 50.14 พบว่า จำนวนเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมทั้งประเทศเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตฯ จำนวน 930 ราย คิดเป็นร้อยละ 58.82 ของเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินทั้งหมด เมื่อทดสอบค่าความแตกต่างทางสถิติ พบว่า ผลการติดตามและเกณฑ์การประเมินผลที่กำหนดไว้ มีความแตกต่างกันในทางสถิติ จึงสรุปได้ว่า ภาพรวมของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตฯ ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.14 ผลการประเมินผล จำนวนเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ภาค	จำนวน ตัวอย่าง (ราย)	ผลการ ติดตาม (ราย) (ร้อยละ)	ผลการ คาดหวัง (ราย) (ร้อยละ)	ผลต่าง (ราย)	Chi-Square	Sig.	ผลการ ประเมิน
รวมทั้ง ประเทศ	1,581	930 (58.82)	792.70 (50.14)	137.30	47.68	0.000	ผ่าน
เหนือ	649	411 (63.33)	325.40 (50.14)	85.60	45.15	0.000	
ตะวันออก เฉียงเหนือ	434	375 (86.41)	217.6 (50.14)	157.40	228.32	0.000	
กลาง	301	109 (36.21)	150.90 (50.14)	-41.90	23.35	0.000	
ใต้	197	162 (82.23)	98.8 (50.14)	-63.8	82.58	0.000	

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแยกตามรายภาค พบว่า จำนวนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือเท่านั้นที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตฯ ผ่านเกณฑ์การประเมินผลดังกล่าว โดยมีจำนวนเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตฯ คิดเป็นร้อยละ 86.41

และ 63.33 ของจำนวนเกษตรกรในภาค ตามลำดับ สำหรับจำนวนเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตฯ ในภาคกลาง และภาคใต้ ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินผลดังกล่าว ซึ่งมีจำนวนเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตฯ คิดเป็นร้อยละ 36.21 และ 17.77 ตามลำดับ

4.3.2 การพึ่งพาตนเองของเกษตรกร

การพึ่งพาตนเองของเกษตรกรได้ทำการศึกษาใน 4 ประเด็น คือ การผ่านการอบรม และการนำไปใช้ประโยชน์ รูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่ การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต และการพึ่งพาตนเองทางด้านอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การผ่านการอบรมและการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

จากตารางที่ 4.15 แสดงให้เห็นว่า ภาพรวมของเกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดินและผ่านการฝึกอบรมในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ประมาณร้อยละ 38 เมื่อพิจารณาจำนวนเกษตรกรที่ผ่านการอบรมเป็นรายภาค พบว่า จำนวนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เข้ารับการอบรมสูงที่สุด ประมาณร้อยละ 64 รองลงมาคือ จำนวนเกษตรกรในภาคใต้ ประมาณร้อยละ 49 ขณะที่จำนวนเกษตรกรในภาคกลางได้เข้ารับการอบรมต่ำที่สุด ประมาณร้อยละ 18

ตารางที่ 4.15 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการได้รับการอบรม

ภาค	จำนวนตัวอย่าง	เกษตรกรที่เข้ารับการอบรม	
		จำนวน	ร้อยละ
รวมทั้งประเทศ	1,581	600	37.95
เหนือ	649	172	26.50
ตะวันออกเฉียงเหนือ	434	278	64.06
กลาง	301	54	17.94
ใต้	197	96	48.73

จากตารางที่ 4.16 แสดงให้เห็นว่าในภาพรวมของทั้งประเทศเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินที่ผ่านการอบรมส่วนใหญ่ได้นำความรู้ไปใช้ในการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ มากที่สุดประมาณร้อยละ 47 รองลงมา คือ นำความรู้ไปใช้เกี่ยวกับการปลูกพืชและ เลี้ยงสัตว์ ประมาณร้อยละ 25 สำหรับเกษตรกรที่นำความรู้ด้านการ

ปรับปรุงบำรุงดิน และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันคือประมาณร้อยละ 5 เท่านั้น

ตารางที่ 4.16 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

รายการ ¹	ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคกลาง		ภาคใต้		รวม	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำนวน ตัวอย่าง	172		278		54		96		600	
1. ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำหมัก ชีวภาพ	78	45.35	117	42.09	31	57.41	54	56.25	280	46.67
2. การปลูก พืช/เลี้ยง สัตว์	19	11.05	110	39.57	3	5.56	17	17.71	149	24.83
3. การปรับปรุง บำรุงดิน	21	12.21	1	0.36	7	12.96	3	3.13	32	5.33
4. การแปรรูป ผลิตภัณฑ์	1	0.58	28	10.07	0	0	0	0	29	4.83
5. ทำน้ายา เอนกประสงค์	8	4.65	3	1.08	9	16.67	1	1.04	21	3.50
6. ทำบัญชี ครัวเรือน	2	1.16	1	0.36	1	1.85	0	0	4	0.67

หมายเหตุ¹ เกษตรกรสามารถตอบได้มากกว่า 1 ชนิด

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์เป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคเหนือ ประมาณร้อยละ 45 ของเกษตรกรในภาคนำความรู้ไปใช้ทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำหมัก ชีวภาพ ส่วนการนำความรู้ไปใช้เกี่ยวกับปรับปรุงบำรุงดิน และ ปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ มีประมาณร้อยละ 12 และ 11 ตามลำดับ

สำหรับเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกษตรกรส่วนใหญ่ นำความรู้ที่ได้ไปใช้ทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ และการปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ประมาณร้อยละ 42 และ 40 ตามลำดับ

ในส่วนของเกษตรกรภาคกลาง จำนวนเกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่ง นำความรู้ที่ได้ไปใช้ทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ ประมาณร้อยละ 57 รองลงมาคือทำน้ำยาเอนกประสงค์ ประมาณร้อยละ 17 สำหรับเกษตรกรในภาคใต้ จำนวนเกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่ง มีการนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ ประมาณร้อยละ 56 รองลงมา คือ การนำความรู้ไปใช้ในการปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ ประมาณร้อยละ 18

2) จำนวนของเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่

จากตารางที่ 4.17 แสดงให้เห็นว่าจำนวนเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่โดยรวมทั้งประเทศ ประมาณร้อยละ 17 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคกลางมีรูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่สูงที่สุด ประมาณร้อยละ 23 ของเกษตรกรในภาค รองลงมาคือ เกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 20 ของเกษตรกรในภาค ขณะที่เกษตรกรในภาคใต้มีรูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่ต่ำที่สุด ประมาณร้อยละ 8 ของเกษตรกรในภาค เท่านั้น

ตารางที่ 4.17 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามรูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่

ภาค	จำนวนตัวอย่าง	รูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่	
		จำนวน	ร้อยละ
รวมทั้งประเทศ	1,581	265	16.76
เหนือ	649	97	14.95
ตะวันออกเฉียงเหนือ	434	83	19.92
กลาง	301	69	22.92
ใต้	197	16	8.12

3) การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต

การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิตได้ศึกษาใน 4 ประเด็น ได้แก่ จำนวนเกษตรกรที่มีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เอง การมีเงินทุนของตนเอง การเก็บเมล็ดพันธุ์/พันธุ์สัตว์ไว้เอง และการเตรียมดินด้วยตนเอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.18 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต

รายการ	ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคกลาง		ภาคใต้		รวม	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำนวน ตัวอย่าง	649		434		301		197		1,581	
1. การผลิตปุ๋ย อินทรีย์	358	55.16	351	80.88	69	22.92	21	10.66	799	50.54
2. มีเงินทุน	326	50.23	252	58.06	65	21.59	143	72.59	786	49.72
3. มีพันธุ์พืช/ พันธุ์สัตว์	358	55.16	351	80.88	69	22.92	21	10.66	799	50.54
4. เตรียมดิน	318	49.00	289	66.59	42	13.95	83	42.13	732	46.30

2.1) จำนวนเกษตรกรที่มีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เอง

จากตารางที่ 4.18 แสดงให้เห็นว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เอง (ร้อยละ 50.54) เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เองสูงที่สุด ประมาณร้อยละ 81 ของเกษตรกรในภาค รองลงมาคือ เกษตรกรในภาคเหนือ ประมาณร้อยละ 55 ของเกษตรกรในภาค ขณะที่เกษตรกรภาคใต้มีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เองต่ำที่สุด ประมาณร้อยละ 10.66 ของเกษตรกรในภาค เท่านั้น

2.2) จำนวนเกษตรกรที่มีเงินทุนเป็นของตนเอง

ผลการติดตามจำนวนเกษตรกรที่มีเงินทุนเป็นของตนเอง พบว่า โดยรวมเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ประมาณครึ่งหนึ่งของเกษตรกร มีเงินทุนเป็นของตนเอง เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคใต้มีเงินทุนเป็นของตนเองสูงที่สุด ประมาณร้อยละ 73 ของเกษตรกรในภาค รองลงมาคือ เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 58 ขณะที่เกษตรกรในภาคกลางมีเงินทุนของตนเองต่ำที่สุด ประมาณร้อยละ 22 ของเกษตรกรในภาค (ตามตารางที่ 4.18)

2.3) จำนวนเกษตรกรที่มีการเก็บเมล็ดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ไว้ใช้เอง

จากตารางที่ 4.18 แสดงให้เห็นว่า จำนวนเกษตรกรที่มีการเก็บเมล็ดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ไว้ใช้เองโดยรวมทั้งประเทศ ประมาณครึ่งหนึ่งของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการเก็บเมล็ดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ไว้ใช้เองสูงที่สุด ประมาณร้อยละ 81 รองลงมาคือ ภาคเหนือประมาณร้อยละ 55 ขณะที่เกษตรกรในภาคใต้มีการเก็บเมล็ดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ไว้ใช้เองต่ำที่สุดประมาณร้อยละ 11 เท่านั้น

2.4) จำนวนเกษตรกรที่มีการเตรียมดินด้วยตนเอง

จากผลการติดตาม พบว่า โดยรวมทั้งประเทศเกษตรกรมีการเตรียมดินด้วยตนเองคิดเป็นร้อยละ 46 ของเกษตรกรทั้งประเทศ เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการเตรียมดินด้วยตนเองมากที่สุด ประมาณร้อยละ 66 รองลงมาคือ เกษตรกรภาคเหนือ ประมาณร้อยละ 49 ส่วนเกษตรกรในภาคกลางเตรียมดินด้วยตนเองน้อยที่สุด ประมาณร้อยละ 14 เท่านั้น (ตามตารางที่ 4.18)

4.3.3 การพึ่งพาตนเองด้านอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี

การติดตามการพึ่งพาตนเองด้านอาหารที่มีเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปีของเกษตรกร ได้พิจารณาใน 3 ด้าน คือ จำนวนเกษตรกรที่มีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี จำนวนเกษตรกรที่มีโปรตีนจากเนื้อสัตว์เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี และจำนวนเกษตรกรที่มีพืชผักเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี

1) จำนวนเกษตรกรที่มีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี

จากตารางที่ 4.19 แสดงให้เห็นว่าโดยรวมจำนวนเกษตรกรที่มีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี คิดเป็นร้อยละ 25.36 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนสูงที่สุด ประมาณร้อยละ 76 รองลงมาคือ เกษตรกรในภาคเหนือ ประมาณร้อยละ 11 ขณะที่เกษตรกรในภาคกลาง และภาคใต้ เกษตรกรที่มีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคในสัดส่วนที่น้อยมาก

2) จำนวนเกษตรกรที่มีโปรตีนจากสัตว์เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี

จากตารางที่ 4.19 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ประมาณร้อยละ 25 เท่านั้น ที่มีโปรตีนจากเนื้อสัตว์เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ มีเกษตรกรที่มีอาหารโปรตีนจากเนื้อสัตว์เพียงพอต่อการบริโภคในสัดส่วนที่สูงที่สุด คือ ประมาณร้อยละ 42 และ 24

ตามลำดับ ขณะที่ในภาคกลาง และภาคใต้ มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ประมาณร้อยละ 13 และ 11 ตามลำดับ

3) จำนวนเกษตรกรที่มีพืชผักเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี

จากตารางที่ 4.19 แสดงให้เห็นว่าจำนวนเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงที่มีพืชผักเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี โดยรวมทั้งประเทศประมาณร้อยละ 58.44 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพืชผักเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี ประมาณร้อยละ 68 รองลงมาคือ ภาคเหนือ ประมาณร้อยละ 60 ขณะที่เกษตรกรภาคกลางมีพืชผักบริโภคในครัวเรือนต่ำที่สุด ประมาณร้อยละ 43 เท่านั้น

ตารางที่ 4.19 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการพึ่งพาตนเองด้านอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี

รายการ	ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคกลาง		ภาคใต้		รวม	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำนวน ตัวอย่าง	649		434		301		197		1,581	
1. ข้าว	72	11.09	328	75.57	1	0.33	0	0	401	25.36
2. เนื้อสัตว์	155	23.88	181	41.70	39	12.96	22	11.17	397	25.11
3. พืชผัก	392	60.40	295	67.97	128	42.52	109	55.33	924	58.44

บทที่ 5

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีการเพาะปลูก พ.ศ. 2553 ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงทั่วประเทศ จำนวน 8 จังหวัด รวม 1,670 ราย ผลการติดตามและประเมินผลมีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 การใช้ประโยชน์ในที่ดิน

เกษตรกรตัวอย่างในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน มีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 51 ปี และส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 78) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร 4 ราย/ครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ย 4.01 ราย/ครัวเรือน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553) และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานในการเกษตรเฉลี่ย 2.43 ราย/ครัวเรือน ซึ่งไม่แตกต่างจากการติดตามและประเมินผลจำนวนแรงงานของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ปีการเพาะปลูก 2552 เฉลี่ยประมาณ 2.45 ราย/ครัวเรือน (เกียรติยศ และกมล, 2553)

ผลการติดตามการใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง พบว่า ประมาณร้อยละ 95 ของเกษตรกรตัวอย่างใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ที่ ร้อยละ 85 เกษตรกรในทุกภาค มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินในสัดส่วนที่มากกว่าร้อยละ 90 สำหรับเกษตรกรที่ไม่ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลง ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าให้ลูกหลานเข้าทำประโยชน์แทน ส่วนสาเหตุหลักของเกษตรกรที่ไม่ทำประโยชน์ในที่ดินบางส่วน คือสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร

ในส่วนของจำนวนเนื้อที่ที่มีการใช้ประโยชน์ พบว่า จากเนื้อที่ถือครองของเกษตรกร ตัวอย่างจำนวน 35,256 ไร่ มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ 33,699 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 96 ของพื้นที่ทั้งหมด

เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงถือครองที่ดินเฉลี่ย 1.56 แปลง/ครัวเรือน และมีขนาดการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยทั่วประเทศประมาณ 21.36 ไร่/ครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับขนาดการถือครองของเกษตรกรทั่วไปซึ่งถือครองเฉลี่ย 22.41 ไร่/ครัวเรือน (สำนักงานเศรษฐกิจจากเกษตร, 2553) โดยเกษตรกรในภาคกลางมีขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 27 ไร่/ครัวเรือน ส่วนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ยต่ำสุดประมาณ 18 ไร่/ครัวเรือน

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดิน เกษตรกรส่วนใหญ่ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น มันสำปะหลัง ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน เป็นต้น โดยเกษตรกรในภาคเหนือปลูกมันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นพืชหลัก ส่วนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปลูกข้าวเป็นพืชหลัก รองลงมาคือ มันสำปะหลัง และอ้อย สำหรับเกษตรกรในภาคกลาง ปลูกมะพร้าวเป็นพืชหลัก เกษตรกรภาคใต้ ปลูกยางพารา และปาล์มน้ำมันเป็นพืชหลัก

แม้ว่ามันสำปะหลังปลูกมากในพื้นที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียงที่ศึกษาในครั้งนี้ แต่พบการปลูกมันสำปะหลังใน 3 ภาคเท่านั้นยกเว้นภาคใต้ ในขณะที่ยางพารามีการปลูกในทุกภาค แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร โดยเกษตรกรเลือกปลูกพืชตามความต้องการของตลาดและสามารถเก็บเกี่ยวได้ระยะยาวเพื่อให้เกิดกำไรสูงสุด

การเลี้ยงสัตว์ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน นิยมเลี้ยงสัตว์ปีกมากที่สุด ประมาณร้อยละ 14 ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมด รองลงมาคือ โคเนื้อ และกระบือ ซึ่งการเลี้ยงโคเนื้อ และกระบือ จะพบมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 36 และ 21) เกษตรกรนิยมใช้กระบือ เป็นแรงงาน และเลี้ยงเอามูล เพื่อเอาไปเป็นปุ๋ยหมักในนา ส่วนการเลี้ยงโคนม พบมากในภาคกลาง (ร้อยละ 21) สำหรับการเลี้ยงสัตว์น้ำ พบในสัดส่วนที่น้อยมาก โดยเกษตรกรมีการเลี้ยงปลาเบญจพรรณ ปลาดุก และกบ ซึ่งเกือบทั้งหมดเลี้ยงไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน

เมื่อพิจารณาพืชหลัก พบว่า ยางพาราให้ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยสูงกว่าพืชชนิดอื่น คือ ประมาณ 9,853 บาท/ไร่ รองลงมาคือปาล์มน้ำมัน 6,313 บาท/ไร่ ขณะที่ข้าวและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นพืชอายุเก็บเกี่ยวสั้น และมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าพืชชนิดอื่น กลับให้ผลตอบแทนสุทธิต่ำ

คือ 3,265 บาท/ไร่ และ 3,227 บาท/ไร่ ตามลำดับ ทั้งนี้ เป็นผลมาจากข้าวและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ราคาขายต่อหน่วยต่ำกว่าพืชหลักอื่นๆ

เกษตรกรมีรายได้สุทธิครัวเรือนเฉลี่ย ประมาณ 158,793 บาท/ครัวเรือน/ปี และรายได้สุทธิทางการเกษตรเฉลี่ย ประมาณ 125,332 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งน้อยกว่ารายได้สุทธิครัวเรือนและรายได้สุทธิทางการเกษตรของเกษตรกรทั้งประเทศ จากรายงานเศรษฐกิจสังคมครัวเรือน สศก. เกษตรกรมีรายได้สุทธิครัวเรือนเฉลี่ย 158,793 บาท/ครัวเรือน/ปี และรายได้สุทธิทางการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 140,812 บาท/ครัวเรือน/ปี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553) สำหรับรายได้นอกการเกษตรเฉลี่ย ประมาณ 55,861 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยเกษตรกรในทุกภาคมีรายได้สุทธิทางการเกษตรมากกว่ารายได้นอกการเกษตร

เกษตรกรมีรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ย ประมาณ 134,639 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยเป็นรายจ่ายทางการเกษตรเฉลี่ย ประมาณ 58,322 บาท/ครัวเรือน/ปี และเป็นรายจ่ายนอกการเกษตรเฉลี่ย ประมาณ 77,607 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยเกษตรกรทุกภาคมีรายจ่ายนอกการเกษตร มากกว่ารายจ่ายทางการเกษตร ยกเว้นเกษตรกรในภาคกลาง

เกษตรกรมีเงินออมเฉลี่ย ประมาณ 30,938 บาท/ครัวเรือน และมีหนี้สินเฉลี่ย ประมาณ 305,952 บาท/ครัวเรือน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นหนี้สินในระบบ

5.1.2 การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวน 1,581 ราย พบว่าเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คิดเป็นร้อยละ 58.82 เกษตรกรซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ร้อยละ 50.14

เกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.41 ขณะที่เกษตรกรในภาคใต้ มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงต่ำที่สุด คิดเป็นร้อยละ 17.77

เกษตรกรได้รับการอบรม ประมาณร้อยละ 38 ของเกษตรกรทั้งหมด เกษตรกรที่ผ่านการอบรมประมาณร้อยละ 47 ส่วนใหญ่ได้นำความรู้ไปใช้ในการทำปุ๋ยคอก และปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ รองลงมาร้อยละ 25 เกษตรกรนำความรู้ไปใช้เพื่อการปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์

เกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่ โดยรวมทั้งประเทศ ประมาณร้อยละ 17 ของเกษตรกรทั้งหมด เกษตรกรในภาคกลางมีรูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่สูงสุด ประมาณร้อยละ 23 ขณะที่เกษตรกรในภาคใต้มีรูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่ต่ำสุด ประมาณร้อยละ 8 เท่านั้น

การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิตของเกษตรกรโดยรวมเกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองในเรื่องการมีเงินทุนของตนเอง และการเก็บพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ไว้ใช้เอง ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 51 ของเกษตรกรทั้งหมด เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถพึ่งพาตนเองในด้านต่างๆ ได้ในสัดส่วนที่สูงกว่าทุกภาค ยกเว้นด้านเงินทุนเกษตรกรภาคใต้จะสามารถพึ่งพาเงินทุนของตนเองได้มากกว่าภาคอื่นๆ

การพึ่งพาตนเองด้านอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี พบว่า โดยรวมเกษตรกรมีพืชผักเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี สูงสุด (ร้อยละ 58) รองลงมา คือ ข้าว (ร้อยละ 47) เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่าเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี ในสัดส่วนที่สูงกว่าทุกภาค

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการติดตามและประเมินผล

1) ในการติดตามการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรประมาณร้อยละ 5 ที่ไม่ได้ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองทั้งแปลง ซึ่งสาเหตุหลัก คือเกษตรกรให้ลูกหลานเข้าทำประโยชน์แทน ในกรณีดังกล่าว ส.ป.ก. ควรเร่งดำเนินการเรื่องการโอนสิทธิ การรับมรดกสิทธิ ในที่ดินอย่างรวดเร็วเพื่อให้กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวเข้าสู่พื้นที่หรือเข้าทำกินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และโอกาสเข้าถึงแหล่งความรู้ต่างๆ ในการพัฒนาอาชีพการเกษตรเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรบางรายที่มีการขายที่ดินให้กับบุคคลอื่น หรือให้บุคคลอื่นเช่าทำประโยชน์ ซึ่ง ส.ป.ก. ควรเร่งดำเนินการตรวจสอบการเปลี่ยนสิทธิการถือครองของเกษตรกรในพื้นที่รายแปลง นอกจากนี้ควรเร่งหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในกรณีที่เกษตรกรสูงอายุ และไม่มีทายาท ควรเร่งหาแนวทางการจ่ายค่าชดเชยดังกล่าวในกรณี เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรนำที่ดินมาคืนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย จากการติดตาม พบว่า อายุเฉลี่ยของเกษตรกรมีแนวโน้มสูงขึ้น (51 ปี) ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการประกอบอาชีพทางการเกษตร ประกอบกับแรงงานในพื้นที่การเกษตรมีแนวโน้ม

ลดลงด้วย (ประมาณ 2 คนต่อครัวเรือน) ส.ป.ก. จึงควรเร่งส่งเสริมให้มีการสร้างทายาททางการเกษตร หรือเกษตรกรรุ่นใหม่ๆ เพื่อรองรับปัญหาการขาดแคลนแรงงานทางการเกษตรในอนาคตด้วย นอกจากนี้ยังพบกรณีที่เกษตรกรบางรายมีการถือครองที่ดินแปลงใหญ่ (มากกว่า 50 ไร่) ส.ป.ก. ควรเร่งให้เกิดการกระจายสิทธิในการถือครองที่ดินให้มีความเป็นธรรมและถูกต้องตาม พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

2) จากการตรวจสอบลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว เกษตรกรต้องใช้ต้นทุนสูงมากในการผลิตเนื่องจากปัจจัยการผลิตต่างๆ มีราคาสูงขึ้น ขณะที่เกษตรกรเพียง ประมาณ ร้อยละ 17 เท่านั้น ที่ปลูกพืชแบบผสมผสาน ดังนั้น ส.ป.ก. ควรเร่งส่งเสริมให้เกษตรกรได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการทำการเกษตรให้สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง ซึ่งจะสามารถช่วยลดต้นทุนการผลิต และอาจเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรให้เกษตรกรได้ในอนาคต

3) การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง แม้ว่าภาพรวมจะผ่านเกณฑ์การประเมินผลที่กำหนดไว้ แต่เกษตรกรในภาคใต้และภาคกลางมีเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต เพียงร้อยละ 17 และ 36 ตามลำดับ เท่านั้น แม้ว่าประมาณครึ่งหนึ่งเกษตรกรมีการพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิตได้ จึงควรเร่งส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิตให้เกษตรกรในกลุ่มดังกล่าวให้มาก โดยการเร่งให้ความรู้ในการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนเกษตรกรในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรเร่งหาทางเพิ่มรายได้ หรือเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้น จากการนำความรู้ที่ผ่านการฝึกอบรมไปใช้ประโยชน์ของเกษตรกร พบว่า การอบรมการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ เป็นที่ยอมรับ และเป็นที่ต้องการของเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐควรเร่งให้ความรู้ดังกล่าวกับเกษตรกรทั่วประเทศ เพื่อเป็นการลดต้นทุนในกระบวนการผลิตของเกษตรกรได้ในเบื้องต้นท่ามกลางสถานการณ์ที่ปุ๋ยเคมีราคาสูง ถึงแม้ว่าเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตเกษตรแนวใหม่มีเพียงร้อยละ 17 แต่การส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรแนวใหม่นี้ กำลังเป็นที่ได้รับความนิยมของกลุ่มผู้บริโภคในระดับกลาง ถึงระดับสูง เนื่องจากมีความห่วงใยในเรื่องสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการทำการเกษตรดังกล่าวตอบโจทย์เหล่านี้ได้อย่างชัดเจน

5.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ส.ป.ก. ควรเร่งดำเนินการตรวจสอบการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเต็มประสิทธิภาพ ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรกรโดยการเร่งดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้ และเทคโนโลยีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมให้แก่เกษตรกรในเขตนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้เอง ซึ่งเกษตรกรให้การตอบรับเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามผลจากการติดตามพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังทำการผลิตพืชแบบเชิงเดี่ยว โดยมุ่งเน้นสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว ซึ่งเกษตรกรยังจำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี เมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เป็นต้นซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตให้แก่เกษตรกรเป็นอย่างมาก ดังนั้นการส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรเป็นนโยบายเร่งด่วนในการพัฒนาเกษตรกรให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

5.2.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินต่อไป ควรมองเรื่องศักยภาพของศูนย์เรียนรู้ต้นแบบชุมชนที่อยู่ภายใต้นิคม และการเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ ของเกษตรกรในนิคม

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

เกียรติยศ ทรงสง่า และกมล เรืองเดช. 2553. การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน

การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งพาตนเอง
ของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ปีการเพาะปลูก 2552. เอกสารเผยแพร่เล่ม
ที่ 188. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร และมนัส โกมลทา. ม.ป.ป. วิเคราะห์นโยบายรัฐในระดับต่างๆรวมทั้ง
ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคมจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ 2540-
2549) เล่ม 1 .กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ณัฐวรา แจ่มแจ่ม. 2553. กระบวนการเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง : กรณีศึกษาปราชญ์เกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน .วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ดารณี ชนะชนม์. 2553. การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยน
วิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งพาตนเองตามแนวทาง
เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ภาคใต้ ปีการเพาะปลูก 2551.
เอกสารเผยแพร่เล่มที่ 162. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

ธันวา จิตต์สงวน. 2554. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับภาคการเกษตร.ในปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. ญัฐพงศ์ ทองภักดี และสมพร ศิลป์สุวรรณ.
กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 240-248.

ปริญญ์ พินุลสุราษฎร์. 2554. วิถีชีวิตเศรษฐกิจ 2540 และความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. ใน **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. อนุรักษ์พงศ์ทองภักดี และสมพร ศิลป์สุวรรณ. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 67-102.**

พจนันท์ กองมาก. 2550. **ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการยอมรับรูปแบบกิจกรรมของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา .**วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พิชิต พัทธ์เทพสมบัติ. 2548. **การสำรวจโดยการสุ่มตัวอย่าง : ทฤษฎีและการปฏิบัติ.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม.

พุทธินันท์ สุขพรวรรกุล. 2549. **จากภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ปฏิบัติการพึ่งตนเอง.** นนทบุรี: สำนักงานโครงการชุมชนเป็นสุขภาคตะวันตก.

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. 2551. **การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วนารัตน์ คำกล่อมใจ. 2552. **รายงานผลการติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรนิคมเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารเผยแพร่เล่มที่ 152. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.**

ศิโรจน์ ไมตรีจิต. 2553. **การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการเพาะปลูก 2551. เอกสารเผยแพร่เล่มที่ 178. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.**

สมคิด พรหมจ้อย. 2552. **เทคนิคการประเมินโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ 6. นนทบุรี: จตุพร ดีไซน์.**

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2549. **รวมบทความทางการประเมินโครงการ ชุดรวมบทความเล่มที่ 4.**

พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันพระปกเกล้า. 2547. **การจัดการที่ดิน เรื่อง การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน.**

(เอกสารอัดสำเนา)

สุวรรณ นาควิบูลย์วงศ์ และพีรพงศ์ ทิพนาค. 2553. **การติดตามและประเมินผล : แนวคิดสู่**

การปฏิบัติ.เอกสารเผยแพร่เล่มที่ 121. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ

เกษตรกรรม.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. **พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม**

พ.ศ.2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2532. เอกสาร

เผยแพร่เล่มที่ 188. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

_____. 2551. **นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินปี 2552.** เอกสารเผยแพร่เล่มที่ 442.

กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

_____. 2549. **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร.** กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ

เกษตรกรรม.

_____. 2554. **ความเป็นมาของการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม

สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2551. **การ**

ประกวดผลงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการ

พิมพ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2553. **สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2552.** กรุงเทพฯ:

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

_____. 2553. **ข้อมูลพื้นฐานเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2553.** เอกสารสถิติการเกษตรเลขที่

416. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

เว็บไซต์

นิพนธ์ วิเชียรน้อย. การผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย. ออนไลน์. อ้างเมื่อ
20ตุลาคม 2554. เข้าถึงได้จาก

http://sheltercentre.org/sites/default/files/urban_planning_land_use_0.pdf

<http://www.thaienvimonitor.net/Concept/priority3.htm>

http://human.tru.ac.th/elearning/Human%20Being/human-detail3_5.html

http://jiraporndawan.blogspot.com/2011/02/blog-post_2001.html

ภาคผนวก ก.

แบบสัมภาษณ์

1.6 รายได้ รายจ่าย เงินออม ในครัวเรือน

1.6.1) รายได้อื่นๆของทุกคนในครัวเรือน

1.รายได้สุทธิในการเกษตรของแปลงถือครองนอกเขตปฏิรูปที่ดิน

2.มูลค่าผลผลิต บาท/ปี 11

3.ต้นทุนการผลิต บาท/ปี 12

4.ค่ารับจ้างในการเกษตร บาท/ปี 13

5.รายได้รายเดือน/ค่าตอบแทน ผญา.กำหนด อาสาสมัครบาท/ปี 14

6.ค่าเช่าที่ดิน/ค่าขาย/วังรรับจ้าง/อื่นๆ บาท/ปี 15

1.6.2) ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนบาท/ปี..... 16

1.6.3) เงินออม 1. ไม่มีการออม

☐ 17

2. มีการออมจำนวน บาท/ปี

18

ประเภทการออมระบุ.....

☐ 19

1.7 การมีหนี้สิน

ไม่มี

มี

☐ 20

มีในระบบ จำนวน..... บาท แหล่งเงินกู้ระบุ.....

21-22

มีนอกระบบ จำนวน..... บาท แหล่งเงินกู้ระบุ.....

23-24

สาเหตุที่เป็นหนี้.....

☐ 25

ความสามารถในการชำระหนี้

1.สามารถชำระหนี้ได้ตรงต่อเวลาโดยไม่เดือดร้อน

☐ 26

2.ชำระได้บ้างบางครั้ง

3.ไม่เคยชำระหนี้

2. ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ส.ป.ก. 4-01 ทุกแปลงในครัวเรือน

ปีการเพาะปลูก 2553

2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

☐ 27

1.ไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเอง ทุกแปลง (ตอบแล้วยุติการถาม)

2.ไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองบางส่วน

สรุปสาเหตุ ไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองระบุ.....

☐ 28

3. ใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเอง เต็มแปลง ทุกแปลง

2.2 กรณีใช้ประโยชน์บางส่วน

1. เนื้อที่ใช้ประโยชน์ด้วยตัวเองไร่
2. เนื้อที่ให้คนอื่นเช่า.....ไร่
3. เนื้อที่ทิ้งร้างไร่
4. เนื้อที่อื่นๆ ระบุ.....ไร่

2.3 ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน

- พืชที่ 1(ระบุ) ☐ เนื้อที่เพาะปลูก.....ไร่
- ผลผลิต กิโลกรัม
- มูลค่าผลผลิต บาท
- ต้นทุน 1.ค่าแรงบาท 2.ค่าปัจจัยบาท
2. รวมต้นทุนการผลิต บาท

- พืชที่ 2(ระบุ)..... ☐ เนื้อที่เพาะปลูก.....ไร่
- ผลผลิต กิโลกรัม
- มูลค่าผลผลิต บาท
- ต้นทุน 1.ค่าแรงบาท 2.ค่าปัจจัยบาท
2. รวมต้นทุนการผลิต บาท

- พืชที่ 3(ระบุ)..... ☐ เนื้อที่เพาะปลูก.....ไร่
- ผลผลิต กิโลกรัม
- มูลค่าผลผลิต บาท
- ต้นทุน 1.ค่าแรงบาท 2.ค่าปัจจัยบาท
2. รวมต้นทุนการผลิต บาท

- พืชที่ 4(ระบุ)..... ☐ เนื้อที่เพาะปลูก.....ไร่
- ผลผลิต กิโลกรัม
- มูลค่าผลผลิต บาท
- ต้นทุน 1.ค่าแรงบาท 2.ค่าปัจจัยบาท
2. รวมต้นทุนการผลิต บาท

อื่นๆ (ระบุ)		เนื้อที่เพาะปลูก.....ไร่	
ผลผลิต		กิโลกรัม	
มูลค่าผลผลิต		บาท	
ต้นทุน 1.ค่าแรง	บาท	2.ค่าปัจจัย	บาท
2. รวมต้นทุนการผลิต		บาท	
อื่นๆ (ระบุ)		เนื้อที่เพาะปลูก.....ไร่	
ผลผลิต		กิโลกรัม	
มูลค่าผลผลิต		บาท	
ต้นทุน 1.ค่าแรง	บาท	2.ค่าปัจจัย	บาท
2. รวมต้นทุนการผลิต		บาท	

3. ข้อมูลการการพึ่งพาตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 รูปแบบการผลิตในแปลงการเกษตรทุกแปลงเป็นภาพรวม 154

1. ผลิตเชิงเดี่ยว 55-158

2. อื่นๆ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

2.1 เกษตรผสมผสาน 2.2 ปลูกพืชหมุนเวียน

2.3 เกษตรทฤษฎีใหม่ 2.4 อื่นๆ (ระบุ)

3.2 ท่านมีกิจกรรมการจัดการดินแบบใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) 159-163

ไถกลบตอซัง ปลูกพืชบำรุงดิน เช่น ปลูกพืชตระกูลถั่ว ปอเทือง โสนแอฟริกา ฯลฯ

ใส่ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ บำรุงดิน

อื่นๆ ระบุ

3.3 แหล่งน้ำส่วนใหญ่ที่ใช้ทำการเกษตรในฤดูเพาะปลูก ☐ 164

1.น้ำฝน 2. มีแหล่งน้ำธรรมชาติ 3.มีแหล่งน้ำ ส.ป.ก.

- ระดับความพอเพียงที่ใช้ในการเกษตรในฤดูเพาะปลูก ☐ 165

1.เพียงพอ 2.ไม่เพียงพอ

การทำการเกษตรนอกฤดูเพาะปลูก 1.ไม่มี 2.มี ระบุการใช้แหล่งน้ำส่วนใหญ่ ☐ ☐ 166-167

น้ำฝน มีแหล่งน้ำธรรมชาติ มีแหล่งน้ำ ส.ป.ก.

- ระดับความพอเพียงที่ใช้ในการเกษตรนอกฤดูเพาะปลูก ☐ 168

เพียงพอ ไม่เพียงพอ

3.4 องค์ความรู้

ท่านเคยได้รับความรู้หรือผ่านการฝึกอบรม/ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่

1.ไม่เคย ☐ 169

2.เคย ถ้าเคย ท่านนำมาใช้ประโยชน์ในแปลงอย่างไร ☐ 170

3.5 ในกระบวนการผลิตท่านมีกิจกรรมลดต้นทุนการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไรบ้าง

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 171-176

1.มีเงินลงทุนทำการเกษตรด้วยตนเอง 2.เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง

3.เตรียมดินปลูกด้วยตัวเอง 4.มีการป้องกันกำจัดศัตรูพืช/กำจัดโรคพืชด้วยตัวเอง

5.ผลิตปุ๋ยหมักต่างๆ ไว้ใช้เอง 6.อื่นๆ (ระบุ)

3.6 ประวัติการใช้สารเคมีและการใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์ในกระบวนการผลิต (กรุณาใส่ ✓ ในช่องข้อมูล)

☐ ☐ ☐ ☐ 177-180

ปัจจัยการผลิต	ในอดีต		ในปัจจุบัน			
	ไม่ใช้	ใช้	ไม่ใช้	ใช้		
				เท่าเดิม	เพิ่มขึ้น	ลดลง
1. สารเคมี/ปุ๋ยเคมี						
2. ปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยคอก/ชีวภาพ						

3.7 กิจกรรมการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐☐☐☐☐☐ 181-186

1. ผลิตข้าวบริโภคเพียงพอตลอดปี
2. เลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคในครัวเรือน
3. เลี้ยงปลา หรือสัตว์น้ำไว้บริโภคในครัวเรือน
4. ปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน
5. มีการหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติ
6. อื่นๆ ระบุ.....

3.8 กิจกรรมด้านเทคโนโลยี/ การแปรรูป/ การมีรายได้เสริม/ เพิ่มมูลค่าผลผลิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. มีการเผาถ่าน หรือ มีปอหมักก๊าซชีวภาพ หรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อประหยัดพลังงาน ☐☐☐☐☐☐ 187-191
2. มีการทำปุ๋ยน้ำหมัก ปุ๋ยหมัก น้ำส้มควันไม้ ปุ๋ยน้ำชีวภาพ ฯลฯ
3. มีการทำแชมพู น้ำยาล้างจาน สบู่ ฯลฯ
4. มีการแปรรูปผลผลิต หัตถกรรม ฯลฯ
5. อื่นๆ ระบุ.....

3.9 การมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต (พิจารณาจากข้อ 3.1 และ 3.2)

1. มีการปรับเปลี่ยนฯ เหตุผล..... ☐☐ 192-193
2. ไม่มีการปรับเปลี่ยนฯ เหตุผล..... ☐ 194

3.10 การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการผลิต การแปรรูป การจำหน่าย

1. ระดับครัวเรือน ☐☐☐ 195-197
2. ระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
3. ระดับประเทศ/ส่งออก

4. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข.

ภาพประกอบกิจกรรมของเกษตรกร

ภาคผนวก ค.

คำรับรองการปฏิบัติราชการ
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554

คำรับรองการปฏิบัติราชการ
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554

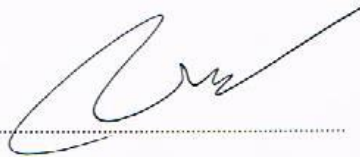
1. คำรับรองระหว่าง

นายชวลิต ชูขจร	รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หัวหน้ากลุ่มภารกิจด้านบริหารจัดการ ทรัพยากรเพื่อการผลิต	ผู้รับคำรับรอง
	และ	
นายเลศิโรจน์ โกวัฒนะ	เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม	ผู้ทำคำรับรอง

- คำรับรองนี้เป็นคำรับรองฝ่ายเดียว มีใช้สัญญาและใช้สำหรับระยะเวลา 1 ปี เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2553 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2554
- รายละเอียดของคำรับรอง ได้แก่ แผนปฏิบัติการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตัวชี้วัดผลการปฏิบัติราชการ น้ำหนัก ข้อมูลพื้นฐาน เป้าหมาย เกณฑ์การให้คะแนน และรายละเอียดอื่น ๆ ตามที่ปรากฏอยู่ในเอกสารประกอบท้ายคำรับรองนี้
- ข้าพเจ้า นายชวลิต ชูขจร ในฐานะผู้บังคับบัญชาของ นายเลศิโรจน์ โกวัฒนะ ได้พิจารณาและเห็นชอบกับแผนปฏิบัติการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตัวชี้วัดผลการปฏิบัติราชการ น้ำหนัก ข้อมูลพื้นฐาน เป้าหมาย เกณฑ์การให้คะแนน และรายละเอียดอื่น ๆ ตามที่กำหนดในเอกสารประกอบท้ายคำรับรองนี้ และข้าพเจ้ายินดีจะให้คำแนะนำ กำกับ และตรวจสอบผลการปฏิบัติการของ นายเลศิโรจน์ โกวัฒนะ ให้เป็นไปตามคำรับรองที่จัดทำขึ้นนี้
- ข้าพเจ้า นายเลศิโรจน์ โกวัฒนะ เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้ทำความเข้าใจคำรับรองตาม 3 แล้ว ขอให้คำรับรองกับรองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หัวหน้ากลุ่มภารกิจด้านบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิต ว่าจะมุ่งมั่นปฏิบัติราชการให้เกิดผลงานที่ดีตามเป้าหมายของตัวชี้วัดแต่ละตัวในระดับสูงสุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน ตามที่ให้คำรับรองไว้

2

6. ผู้รับคำรับรองและผู้ทำคำรับรอง ได้เข้าใจคำรับรองการปฏิบัติราชการและเห็นพ้องกันแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

(นายชวลิต ชูขจร)
รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
หัวหน้ากลุ่มภารกิจด้านบริหารจัดการ
ทรัพยากรเพื่อการผลิต
วันที่ 8 เดือน กุมภาพันธ์ 2554

(นายเลิศวิโรจน์ โกวัฒนะ)
เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน
เพื่อเกษตรกรรม
วันที่ 1 เดือน กุมภาพันธ์ 2554

(นายเฉลิมพร พิรุณสาร)
ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
วันที่ 11 เดือน กุมภาพันธ์ 2554

การรับรองการปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์									
เอกสารประกอบ 5									
ประเด็นยุทธศาสตร์/ภารกิจหลัก	เป้าประสงค์	ตัววัด	น้ำหนักเป้าหมาย (ร้อยละ) ปี 2554	ข้อมูลพื้นฐาน (Baseline data)				เกณฑ์การให้คะแนน	หมายเหตุ
				2551	2552	2553	2554		
2 การส่งเสริมพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	2 สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	3.1.2 ร้อยละของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินที่ได้รับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	5	-	42.90	53.37	48.14	46.14 47.14 48.14 49.14 50.14	การอนุญาตของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ใจดีค่าหนังสือ-ถูกให้ราคาพอใช้ประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.4-01) มอบให้กับเกษตรกรดังกล่าวแล้วเสร็จ -ในการดำเนินงานตัววัดนี้ เป็นการวัดเปรียบเทียบระหว่างจำนวนเกษตรกรที่ได้รับมอบเอกสาร ส.ป.ก.4-01 แล้ว กับจำนวนเกษตรกรทั้งหมดที่ได้รับสิทธิ์ให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (เฉพาะพื้นที่เกษตรกรรม) ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 จำนวน 53,000 ราย
									จำนวนร้อยละของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่ได้รับ - เปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง" หมายถึง สัดส่วนของจำนวนเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้มี

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม- 7

ก.พ.ร.
สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เอกสารประกอบ 5

ประเด็นยุทธศาสตร์/ภารกิจหลัก	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	น้ำหนัก (ร้อยละ)	เป้าหมาย ปี 2554	ข้อมูลพื้นฐาน (Baseline data)			เกณฑ์การให้คะแนน					หมายเหตุ
					2551	2552	2553	1	2	3	4	5	
3.2 ระดับความก้าวหน้าของร้อยละความก้าวหน้าตามเป้าหมายผลผลิตของส่วนราชการ (ตามเอกสารงบประมาณรายจ่าย) (ร้อยละ 5)	การปฏิบัติงานตามเป้าหมายของส่วนราชการ	ระดับความก้าวหน้าของร้อยละความก้าวหน้าตามเป้าหมายผลผลิตของส่วนราชการ (ตามเอกสารงบประมาณรายจ่าย)	5	5 (100%)									การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตหรือกิจกรรมการผลิตตามแนว-ทางเศรษฐกิจพอเพียง การวัดโดยกลุ่มที่กระจายจากเกษตรกรตัวอย่างในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้จัดตั้งขึ้นในเขตปฏิรูปที่ดินทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2553 จำนวน 1,600 ราย โดยการสุ่มเลือกจาก 4 ภาคๆ ละ 2 นิคม รวมเป็น 8 นิคม โดยไม่จำกัดกับกลุ่มเดิมใน ปีงบประมาณที่ผ่านมา
การปฏิบัติงานตามเป้าหมายของส่วนราชการ	ระดับความก้าวหน้าของร้อยละความก้าวหน้าตามเป้าหมายผลผลิตของส่วนราชการ (ตามเอกสารงบประมาณรายจ่าย)	ระดับความก้าวหน้าของร้อยละความก้าวหน้าตามเป้าหมายผลผลิตของส่วนราชการ (ตามเอกสารงบประมาณรายจ่าย)	5	5 (100%)				1 (80%)	2 (85%)	3 (90%)	4 (95%)	5 (100%)	ใช้เกณฑ์การประเมินตามความก้าวหน้าของผลการปฏิบัติงานการของส่วนราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554
การปฏิบัติงานตามเป้าหมายของส่วนราชการ	ระดับความก้าวหน้าของร้อยละความก้าวหน้าตามเป้าหมายผลผลิตของส่วนราชการ (ตามเอกสารงบประมาณรายจ่าย)	ระดับความก้าวหน้าของร้อยละความก้าวหน้าตามเป้าหมายผลผลิตของส่วนราชการ (ตามเอกสารงบประมาณรายจ่าย)	2	123,000									
การปฏิบัติงานตามเป้าหมายของส่วนราชการ	ระดับความก้าวหน้าของร้อยละความก้าวหน้าตามเป้าหมายผลผลิตของส่วนราชการ (ตามเอกสารงบประมาณรายจ่าย)	ระดับความก้าวหน้าของร้อยละความก้าวหน้าตามเป้าหมายผลผลิตของส่วนราชการ (ตามเอกสารงบประมาณรายจ่าย)	2	59,360									

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม- 8

รายชื่อผู้ร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล

ชื่อ - สกุล		ตำแหน่ง
1. นางพัชรินทร์	ขจีเจริญ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดิน ชำนาญการ
2. นายจิตติ	ภูลวรรณ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ
3. นายบพิตร	ณ วงศ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ
4. น.ส.สฤติภรณ์	นาคลีดี	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน (พนักงานราชการ)
5. นางอังศุมาลี	ฐูปแก้ว	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน (พนักงานราชการ)
6. นายสายชล	ดอกจำปา	พนักงานจ้างเหมาบริการ
7. น.ส.เมธิสา	สุพัตบริรักษ์	พนักงานจ้างเหมาบริการ
8. น.ส.สุชาร์ตน์	หันทะนันท์	พนักงานจ้างเหมาบริการ